

fil. 8/11 - 67

M
D

Kertomus kaivaukseista Kangasalan Sarsan asuinpaikka-
alucella 4/7 - 22/7 1966

Löydöt:

Miilitehdas III : KM 17103:1 -111

Pontio III : KM 17104 :1 - 1002

Liitteenä:

23 karttaa

42 valokuvaa, ~~filmit~~ ^{filmit} : 32226 - 32269

Miria Koskimies 1966

1. Tehtävän määrittely :

Keväällä v.1966 sai allekirjoittanut Luinaistieteelliseltä toimikunnalta tehtäväksi jatkaa tutkimuksia Kangasalan Sarsen asuinpaikka-alueella. Kaikki tutkittavat alueet sijaitsevat Wääk-syn kartanon maalla, jonka omistajat, johtaja ja rouva Rydman avus-tivat kesän kaivausten rahoitusta huomattavalla tavalla.

Kaivaukseen osallistui allekirjoittaneen johdolla neljä paikkakuntalaista sekä ylioppilaat Helena Gylling, Anna Koskinen ja Paula Purhonen. Piirtäjänä toimi yo. Purhonen, osaksi allekirjoit-tanut.

Vuoden 1966 tutkimuksia varten oli raivaustöiltä edellisena kesänä rauhoitettu kaksi aluetta. Niistä suurempi, Pohtio III ulot-tui pohjoisessa Pohtionlampeen, lännessä metsänrajaan ja idässä maa-alueeseen, jolta kulttuurimaa raivaustöissä oli kokonaan eh-ditty kuoria pois. Etelärajanä oli aluksi linja, joka kulki Pohtio II yhteydessä tutkitun ylimmän koekuopan korkeudelta metsänrajaan. Tri Meinanderin käydessä loppukesällä 1965 Wääk-syssä, hän tarkasti pyynnöstäni rauhoitettavat alueet, jolloin Pohtio III etelärajanä siirrettiin n. 15 m alasnäin. Muut rajat pysyivät ennallaan. Tiilikendän III paikan oli tri Meinander määrittänyt jo alkuke-sällä 1965 käydessään paikalla ennen kaivauksia. (karttaliite 2).

2. Olosuhteet paikalla ennen kaivauksen alkua.

Maisema Pohtionlammen ympäristössä oli muuttunut melkoisesti sitten heinäkuun 1965. Lukuunottamatta kaivauskohdeiksi rauhoi-tettuja alueita, kasvoi viimekesänä raivauksen kohteena olleella alalla nyt kauraa. Pohtionlampea ympäröinyt kaunis koivikko oli kaadettu ja suoperäinen ranta perattu. Parhaillaan ruonattiin lampea ja vajottavia rantoja pönderrettiin lampesta nostetulla ru-dalla. Tarkoituksena on kunnosta lampi matkailijoille kiviolo-

hien kalastuspaikaksi.

Kumpaan edellisestä kesän kaivauspaikoista ei ollut maastossa näkyvissä. Pöntö II paikalla kasvoi laurus ja Tiilitehdas II paikalla oli nyt suurehko hiekkakuoppa. (karttaliite 2, valokuvat : 1-3, 33, 35-37).

Kuten vuoden 1965 kaivauksiin liittyvästä kertomuksesta käy ilmi, oli koko alue kertaalleen ehditty kaivata ennen tutkimuksia. Lisäksi oli osa jo tuhottu täydellisesti. Juvöskin vuodelksi 1966 rauhoitetut alueet oli ^{SITEN} kertaalleen kaivattu, joten täysin ehjää maan pintaa ei missään ollut enää ^{TALLELLA}. Uusi ja rehevä kasvullisuus peitti ~~maan~~ ensisilmäyksellä pahimmat epätasaisuudet, jotka kuitenkin lähemmin tarkastettaessa tulivat ilmi. Yleispiirteittäin oli maisema selvempi kuin edellisen kesän sangen rikkinäinen raivio. Muinainen rantatorma oli melko selvästi erotettavissa sekä metsänreunasta itään katsottaessa, että varsinkin Wäaksynjoen läheltä, vanhan Sarsanuoman pohjalta. (valokuva 1).

3. Kaivauksen kulku

Tiilitehdas III

Alueen alaruuduissa oli maa erittäin pahasti rikottu ja osa siitä oli valunut alaruudella olevaan hiekkakuoppaan. Ylemmissä ruuduissa oli sen verran suhteellisen ehjää pintamaata näkyvissä, että jonkinlaisia havaintoja maakerrosten vahvuudesta ja järjestyksestä voitaisiin tehdä.

Alue pealutettiin 2 x 2 m ruutuihin. Turpeen poistamisen jälkeen tutkittiin sen alta paljastuvaa maata n 10 cm kerrallaan. Kulttuurimaaksi tulkittavaa, heikosti punertavaa maata oli vain alimmissa ruuduissa. Yläruuduissa ja koekuopissa ei kulttuurimaata ollut lainkaan; myös löytöjä oli niistä niukasti. Alaruuduissa oli vahvan punaista kulttuurimaata sisältäviä, melko selvärajaisia kuoppia, joista tuli jonkinverran löytöjä. On ilmeistä, että pääosa

paikan kulttuurikerroksesta oli tuhottu jo ennen kaivausta.

Alueen ylin tutkittu ruutu oli 89,24 m ja alin 88,88 m (kokuoppa 1 = 88,48 m) ymp. Löytöjen ylärajana näyttää täälläkin, kuten Tiilitehdas II :ssa olevan suunnitteen 89 m.

Tutkitun alueen suuruus kokuoppat mukaan luettuina on 92 m² ja ilman niitä 88 m².

Kiintopisteenä käytettiin samaa pistettä kuin 1965, läheisen nk. partionpirtin porraskiveä = 86,60 m ymp. (karttalite 1).

Pohtio III

Suhteellisen ehjä maan pinta paikalla antoi aiheen koettaa saada kulttuurikerros tutkituksi useampana löytötasona, varsinkin kun odellisen koston havainnot paikan kulttuurin vahvuudesta ja pintaan nousseiden löytöjen määrästä viittasivat siihen, että paikka olisi luultavasti rikkaampi kuin Pohtio II.

Alue tutkittiin kaikkiaan kolmessa tasossa. Taso 1 käsitti pinta-tuonon alla olevaa kulttuurikerrosta n. 10 cm. Taso 2 oli samanyahvuinen ja ulottui pääosassa aluetta kulttuurin pohjaan. Kohdissa, joissa kulttuurikerros jatkui syvemmälle tutkittiin vielä taso 3.

Alue palautettiin 2 x 2 m ruutuihin. Kaivaus aloitettiin alueen itäreunasta linjalta A. Rinteen poikkisuunnassa 18 m pituudelta avattu linja B osoitti vahvimman kulttuurin keskittyvän toiselta alueen ylä- ja ^{toiselta} keskiosaan. Siksi kaivausta jatkettiin länteen kahdessa lohkoissa, linjoilla 4-7 ja I-II. Lopuksi tutkittiin lohkoja toisistaan erottavalta alueelta muutamia ruutuja.

Koska Pohtio III:ksi määriteltävä laaja aluetta oli mahdoton tutkia yhdellä kertaa, suostui Wäskyn isäntäväki rauhoittamaan seuraavaksi kesää varten osan aluetta läheltä metsänreunaa. Kulttuurin ulottuvuuden selvittämiseksi Pohtio III länsiosissa tehtiin sinne joukko kokuoppia. Ne osoittivat kulttuurikerroksen jatkuvan lähes tasavahvuisena luultavasti metsänreunaan ja metsään asti. Kaivauksen päättyessä 22/7 merkittiin vs Rydmanin kanssa käydyn

ALUEEN

neuvottelun tuloksena 18nsijassa koekuoppaa 1 myöten rauhoitettavaksi. Kuitenkin lausuttiin maanomistajan taholta, että jollei alueesta ensi kesänä voitaisi tutkia, eivät he enää voisi viivyttää paikan raivaamisesta pelloksi. (KARTTALIITE 2)

Isännöitsijä Hallamaa lupasi huolehtia rauhoitetun alueen si-
taamisesta 70staiseksi. Rauhoitetulle alueelle jääneet koekuopat täytettiin, sensijaan muut kaivausalueet jätettiin täyttämättä, koska ne isännöitsijän mukaan tultaisii välittömästi kaivausten jälkeen raivaamisen pelloksi.

Alueen ylin tutkittu muuttu oli 89,59 m ja alin 88,25 m ymm. Tutkitun alueen suuruus koekuopat mukaanluettuina on 188 m² ja ilman koekuoppia 176 m².

Kiintopisteeksi mitattiin Tiilitehdas III kiintopisteestä käsin metsän reunassa oleva kanto = 90,45 m. (karttaliite 1).

4. kiinteät muinaisjäännökset

Tiilitehdas III

a) kulttuurikerros: Maan pinnan rikkinäisyyden vuoksi ei paikan m-akerrosten alluperäinen vahvuus ja järjestys ollut kaikkialla todettavissa. Tehtyjen havaintojen mukaan on maakerrosten järjestys ollut:

- 1) turve ja humus n. 5-10 cm
- 2) keltainen, hienohko hiekka, jonka joukossa alueen ala-
osissa heikosti punertavia kulttuurimaaleikkuja ja vahvaa kulttuurimaata sisältäviä kuoppia. Kuoppia lu-
kunottamatta loppuivat löydöt n. 20-25 cm syvyydellä.

Löytöjä tuli sekä kulttuurimaakuopista, heikkoa kulttuuri-
maata sisältäneistä laikuista, että vaaleasta hiekasta. Suurin osa kulttuurikerroksesta on ilmeisesti tuhottu ennen kaivausta.

b) latomukset: alueelta ei tavattu ainakaan liedeksi tunnit-
tevaa latomusta. Kulttuurimaaleikuissa oli epänormaalisti
kiveystä, joiissa kuitenkin ei ollut näkävissä tulenni-

don merkkejä. Kockuopassa a 8 ollut kiveys oli puhtaassa, keltaisessa hiekassa. Kuopassa ei ollut kulttuurimaa- tai löytöjä. (karttaliitteet 9-11, valok. 39.40).

Pohjo III

a) kulttuurikerros: Alimmista ruuduista, samoin kuin aivan ylä- osasta aluetta oli pintamaan mukana kuorittu pois hiukan kulttuurimaa. Maakerrosten järjestys oli:

- 1) turve ja humus n 2-8 cm
- 2) runsaan ruskea vahva kulttuurimaa, n. 15-25 cm
- 3) löydötön keltaisen harmaa, paikoin teräksen harmaa hiekka, alaruuduissa kärkeä keltartävä sora, tuli esiin n. 25-35 cm syvyydellä.

Kulttuurikerros oli ehjä lukuunottamatta raivauksessa vaurioitunutta kulttuurikerroksen ylintä osaa ja kah- ta melkein läpi koko kerroksen ulottuvaa poisvedetyn kannon kuoppaa (ruuduissa E 5 ja D I). Tason 1 alemmat osat sekä taso 2 olivat em kuoppia lukuunottamatta kos- kemattomia. - Alueen yläosassa kulttuurikerros oli erit- täin vahvan tumman punaruskeaa, alaosissa hiukan vaaleam- paa. Suunnilleen linjojen 1 - 3 kohdalla kulttuuriker- ros oli kaivusalueen heikointa, mutta kuitenkin vielä selvästi erotettavissa. Rajaa erivahvuiseen kulttuurimaan välillä ei ollut havaittavissa. Muutokset olivat vähit- täisiä.

Löytöjen pääosa tuli kulttuurimaa-alueelta. Muutamassa tapauk- sessa löydöt oli jo turvekerroksen alaosassa. Kulttuuri- maan loppuessa loppuivat myös löydöt melko tarkasti nou- dattaen kulttuuri- ja puhtaan maan välistä rajaa.

b) Liedet:

Liesi ruudussa B 4 tasossa 1: liesi oli tason pohjalla, kooltaan n. 40 x 40 cm, tehty pienistä kivistä, jotka tu- lessa olivat pahoin palaneet ja halkeilleet. Liedessä oli vain pintakivikerros; niiden lomassa ja alla oli hiukan nokea ja noensokaista maa-ainetta, joka jatkui suippo- pohjaisena kuoppana n. 12 cm syvyydelle pintakivistä. (karttaliite 4 A, valok. 15)

Liesi ruudussa D 1 tasossa 1: ruudun keskivaiheilta heitti turpeen alta ja osaksi sen joukosta tuli runsaasti tekstiilikeraamisista saviasiannapaloja. Hiukan syvemmältä palojen alta ja viereltä tuli esiin liesikiveys. Keraamiikkaa oli vielä liedon kivien lomassakin. (KM 17104: 266). Liesi oli tehty latteista, kulmikkaista kivistä, kooltaan 70 x 80 cm. Liedessä oli vain pintakivikerros ja sen lomassa oli hiukan nokea. Kivien alla oli n. 20 cm syvä ja suunnilleen liedon pintakivien alan laajuinen nokea ja noensekaista maata sisältävä kuoppa. (karttaliite 4 A ,valok.25,26).

Liesi ruudussa F 4 tasossa 1:Liesi oli tason yläosassa, kooltaan n. 50 x 50 cm. Kiviä oli vain pinnalla muutama pieni, jotka olivat tulossa halkeilleet. Niiden ympärillä oli selvärajainen nokimaalaikku. Liedon vierellä oli kulttuuri- ja palomasta sisältävä alue, joka kulttuurimaasta erosi vahvan oranssinpunaisen ja punaruskean kirjavana. Kivien alla ei ollut liesikuoppaa; nokimaan vahvuus oli vain n. 3 cm. Heti nokimaan alta tuli esiin harkeä sora. (karttaliite 4 A ,valok.23,24).

Liesi ruudussa E I tasossa 3: ruudun lounaiskulmassa oli tason 2 pohjalla näkyvässä määrin noin ja kulttuurimaan sekainen laikku, jossa oli muutamia puun juuria. Alue vaikutti vanhan, jäljettömien lahonneen kannon paikalta, jonka onkaloon sitten oli valunut kulttuurimaata. Kun aluetta syvennettiin hiukan, alkoikin esiintulla vahvasti noensekaista maata ja palaneita kiviä. Tämän jälkeen alennettiin koko ruutu ensimmäisten kivien pinnan tasolle. Esillä oli nyt pyöreä, osaksi viereiseen ruutuun jatkuva kivikehä. Kehän keskellä oleva hiekka oli noensekaista. Kun viereinen ruutu oli saatu kivikehän kanssa samaan tasoon, alennettiin kehän keskusta, josta myös tuli palaneita kiviä. Kuvavyyksessä oli siten suuri n. 2m läpimittainen liesi, jonka keskusta oli hiukan reunoisia syvemmällä. Liesi oli pyöreä ja melko säännöllinen; nokimaan raja muuttamassa hiekkassa oli noin selvä. Kivet olivat liedon kokoon verrattuna suhteellisen pieniä ja vahvasti palaneita. Kivikerroksia oli kaikkiaan kolme. Noki ei jatkanut juuri alinta kivikerrosta syvemmälle. Liesi oli tehty n. 2m läpimittaiseen, ja n. 13-15 cm syvyiseen kattilamaiseen kuoppaan. Liedon keskeltä noensekaisen maan joukosta tuli kaksi palaa keramiikkaa, kvartsi-iskennäinen ja kolme palaa luuta (KM 17104: 904-907). Erikoisen huomettava on liedon sijainti kulttuurikerroksen alapuolella puhtaassa harmaassa hiekkassa. (karttaliitteet 5 B.6, valok. 30-32).

c) kivilatomukset:

ruudussa D I tasossa 2: tason pohjalla harmaassa ,löyhöttömässä hiekkassa oli pieni, n. 40 x 60 cm, latomus, jonka kivien lomassa oli hiukan kulttuurimaata. Latomuksessa oli yksi kivikerros: mitään tulenpiteon viittavia merkkejä ei ollut havaittavissa. (karttaliite 5 B, valok.24).

ruudussa E I tasossa 1: tason pohjalla kulttuurimaaossa oli pieni, n. 40 x 40 cm kivikehä, joka oli tehty pienistä, pyöreistä kivistä. Latomukseen kuului vain en. kehä.

Pulennidon merkkejä ei havaittavissa.
(karttaliite 4 B, valok. 19).

ruudussa C 5 tasossa 1: osaksi ruudun D 5 molemmin ulottuva kivirivi, jonka lomassa oli melko runsaasti kvartsi-iskennäisiä. Latomus saattaa olla luonnon sikaansaamakin. Ympäröivä maa oli keskivahvaa kulttuurimaata.
(karttaliite 4 A, valok. 10).

ruudussa B 5 tasossa 1: ruudun keskellä olevan ison kiven yläpinta oli epätasainen; mahdollisesti kivi on ollut iskentälustana. Kiven läheltä ruudusta löytyi pieni taltta (KM 17104:1), joka on samaa kivilajia kuin iso kivi.
(karttaliite 4 A).

ruudussa C II tasossa 2: tason pohjalla olevan ison kiven alapinta oli silcäksi kulumut, luultavasti hionnan tuloksena. Sileän pinnan toisella sivulla oli heikosti erotettava kourumainen syvennys. Kivi oli melko pehmeä, tummanharmasta kivilajia. Luultavasti toiminnut hioir laakana.
(karttaliite 5 B).

ruutu x 4 tasot 1 - 2: kun koekuopan 4 pohjoisseinästä n. 30 cm syvyydeltä tuli esiin vahvan kerminin-pinnista masta n. 5 cm vahvuinen, vaakasuora juova, avattiin kuopan pohjoispuolelle ruutu x 4. Melko pian turpeen alta tulikin esiin kiveystä, joka oli kulttuurimaan ympäröimä. Tason 1 pohjalla oli kulttuurimaata muualla ruudussa paitsi länsisivulla, jossa oli hiukan vaalean keltaista hiekkaa. Löytöjen osassa tuli tasosta 1. Kiveys piirrettiin, kuvattiin ja nurettiin. Sen alta paljastui muutamia leikkuja koekuopan profiilissa näkyneitä runnasta. Runnalaikaukset olivat keltaisenharmaassa hiekassa kun muualla tason 2 pohjalla oli ruudun sivuilla jonkin verran kulttuurimaata. Runnmaan vahvuus leikkuissa oli vain pari cm. Taso 3 käsitti runnalaikaujen lisäksi aliosissaan vain kellanharmaata, löydötöntä hiekkaa.
(karttaliitteet 3, 7-8, valok. 28-29).

d) kulttuurimaa-kuopat:

ruudussa E II tasossa 1-2: ruudun eteläreunassa tasossa 1 oli epämääräistä kiveystä, jonka joukosta tuli runsaasti cavistiennepaloja. Niitä tuli runsaasti myös kivien alta. Palat kuuluvat pääasiassa 1-2 astiaan, joista ainakin toinen edustaa lähinnä Äyräpään tyylivaihtoa II:2. Kulttuurimaa jatkui vielä tason 2 alapuolelle, mutta muutamia iskennäisiä lukuunottamatta oli kuopan alin osa löydötön.
(karttaliitteet: 4 B, 5 B, valok. 20-22).

ruudut A 6 - D 4 tasossa 3: tason^{2/} pohjalla oli kauden ruudun alalla muutama hiekassa pitkinomainen kulttuuri maalaikku. Alueesta tuli hiukan löytöjä; muuten oli ympäröivä maa jo löydötöntä. (KM 17104: 886-903).
(karttaliite 5 A, valok. 10, 11, 13, 16, 17).

5. Löydöt

Tiilitehdas III

keramiikkaa	872	palaa
kvartseiesineitä	25	kpl
kvartsi-iskennäisiä	1535	"
iskentäytimiä	1	"
piitä	1	pala
kivilaji-iskenn.	23	kpl
kiviesin.katkelmia, teelmiä	8	"
luuta	n.421	"

Keramiikkaa löytyi pääasiassa ruuduista D 4 - D 7 (karttaliite 14). Pääosa siitä on karkeaa, hiekonsekaista, koristeena kannaleimoja ja kuoppia. Lähimmät vastineet ovat löydettävissä Äyräpään tyyli I keramiikasta. Löytöjen joukossa oli lisäksi muutama pala keramiikkaa, joiden savi oli hienojakoista (17103:29,67,109). Ne ovat ilmeisestikin nuorempia.

-keramiikan löytötiheys alueella : 9,4 palaa / m²
 - kvartsien " " : 16,9 kpl / m²
 (alueeseen laskettu mukaan koekuopat löytöineen, pinta-ala 92 m², kvartseihin luettu esineet ja iskennäiset.)

Tiilitehdas II vastaavat luvut:

- keramiikan löytötiheys : 5,4 palaa / m²
 - kvartsien " " : 7,5 kpl / m²

Pohtio III

	taso 1	taso 2	taso 3	koiv.alue + koekuopat yhteensä
keramiikkaa	3482	2067	24	(+60) 6174
savies.paloja	n.18	7	-	15
piitä	211	35	-	(+5) 253
kvartseiesineitä	234	163	1	428
kvartsi-iskenn.	3946	3077	70	(+11) 7391
kivilaji-iskenn.	139	89	1	237
kiviesineitä, katkelmia, -teelmiä, epän, paloja	7	19	-	26
iskentäytimiä	3	6	1	11
luuta	343	477	22	(46)n. 888
meripihkaa	1	1	-	2
rautakuonaa	-	1	-	1

(yhteissummiin on kaivausalueen tasojen lisäksi laskettu koekuoppien ja ruudun X 4, tasot 1-3, löydöt, mutta ei haidalöytöjä)

Keramiikassa ovat ilmeisestikin edustettuina useat eriaikaiset

vaiheet. Ainakin Äyräpään tyyli I, II:2, ja tekstiilikeraaminen ryhmä, nk. Sarsan tyypin ovatt erotettavissa, mahdollisesti myös muita. Pääosa keramiikasta on melko hienojakoista savea vailla sekoitetta; se kuulune lähinnä kahteen viimeksimainittuun ryhmään. Osa saviesineistä on karkeaa, sekoitteena tasarakeista hiekkaa, kuten Hiilitehdäs III keramiikassa. Osassa keramiikkaa on sekoitteena hyvin karkeaa kivimurskaa. Viimeksimainitusta ryhmästä kuuluu ainakin osa varhaiskampakeraamiikan, tyyli I, piiriin, osa taas on myöhäistä, ehkä tekstiilikeraamiikkaa. -Lisäksi on keramiikan joukossa muutama pala nuorakeramiikkaa (varmoja paloja 17104:157, 368, 941, lisäksi epävarmoja: 622, 676).

Saviesineistä oli yksi ehjä, eli heti löytöriisin jälkeen koottavissa. Figuuri (17104:2) muistuttaa pientä naiseva. Kuvio löytyi ruudusta B 7, tason 1 alaosasta, pienien kulttuurimallailussa olleen kivetyksen viereltä. Kuvio oli kahtena palana, palat muutamaa cm:n päässä toisistaan. Ruudun samalta sivulta tasosta 2 tuli kaivauksen toinen, valitettavasti rikkoneinen, meripihkanala. (17104:3).

Luiden joukossa oli yksi, jossa selvästi on teräväksi veistetty kärki, ilmeisesti katkelma jostakin terävästä esineestä. (17104:22) Kiviesineiden joukossa oli kaksi ehjää, kaurista liuskerengasta. (17104:14, 16). Kumpikin löytyi alueen yläosasta, tasosta 1.

Kuten löytö- ja löytötiheyskartat osoittavat on alueen yläosa rikkainta. Aivan ilmeistä on, että alue jätkäsi jätin rikkona sinekin jonkin matkaa ylös, eli kaurapellon puolelle.

keramiikan löytötiheys alueella: 32,5 palaa / m²
kvartsien -" -" : 41,8 kol / m²

(alueeseen laskettu mukaan koekuopat ja ruutu X 4, ei hajalöytöjä).

[Pohtio II:ssa vastatavat luvut ovat:
-keramiikan löytötiheys: 15,7 palaa / m²
-kvartsien -" -" : 14,3 kol / m²]

W. 1967?

Keramiikan joukossa oli yksi - mahdollisesti kaksi - palaa huokoista savea (17104:495 ja 291 ?), joka magneetilla kokeil- taessa reagoi. ^{*}Kysymyksessä on ilmeisesti rautaluonon pala.

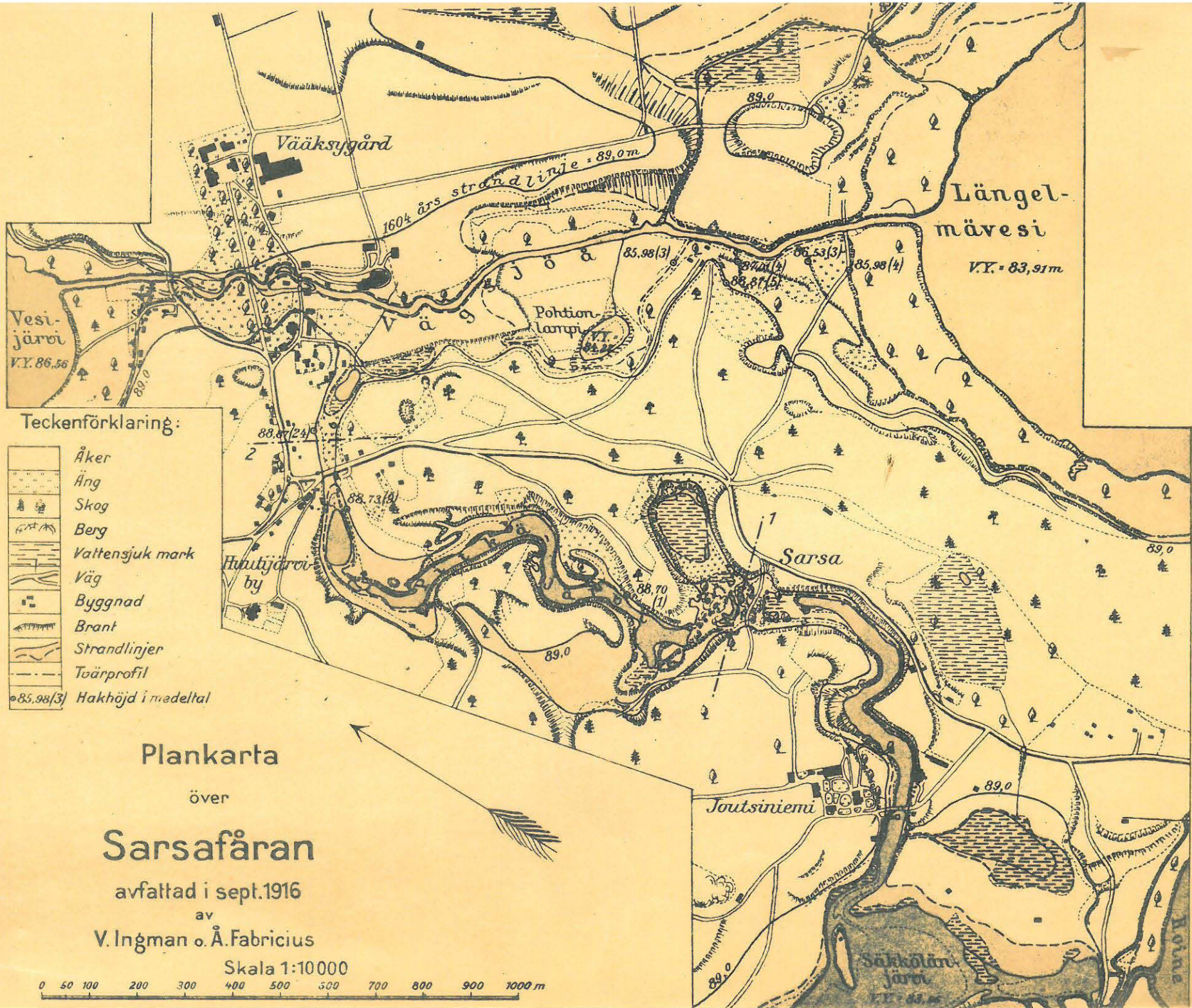
Vuoden 1967 tutkimuksia varten rauhoitettu Pohtio III län- tinen osa näyttää ainakin löytötiheydelukujen nojalla olevan yhtä rikas, ehkä hiukan rikkaampiakin, kuin V. 1966 tutkittu itäi- nen osa. Koekuoppien ja ruudun X 4 löytöjen mukaan on keramiikan löytötiheys niissä 42,8 palaa / m² ja kvartsien 32,1 kol / m². Löytöjen alueen pienyydestä johtuu - koekuoppien ja X 4 yhteen- laskettu ala on 12 m² , että luvut ovat ehkä hiukan liian kor- keat, KOKO ALUEELLE /

Ilmeistä on ,että Sarsen asuinpaikka alueeseen on kuulunut myös asutusta muinaisen Längelmäveden puoleisella rannalla. (karttaleite 1). Alueella, joka sijaitsee n. 40-60 m etelään Tiilikitehdas III : sta ja n. 70-80 m lounaseen Partiovirtis- tä, Tiilikitehdas III vierellä kulkevan tien eteläpuolella ole- valla pellolla oli näkyvässä melko laajalla alueella mullan jou- kossa punaisen ruskea maa-alue. Pellolla kasvoi porkkanas, joka kuivuuden vuoksi kaivausten aikaa oli vielä melko rientä. Punainen maa-alue oli selvimmän havaittavissa tullessaan tietä Längelmäveden rannasta Wäskynjoen eteläpuolelta Partiovirtis- le. Ilmeisesti kysymyksessä on kulttuurinsa, joka kymmentiesä on noussut pintaan. Varsinaiselta punamaa-alueelta ei löytynyt kvart- seja tms., mutta pellosta tien molemmiin puolin löytyi silloin tällöin jotain kvartsi-iskennöiden ja ruukunpala. Onkin enemmän kuin todennäköistä, että asutusta on ollut myös muinaiseen Sarsen uomaan linnestä pistävän niemokkeen etelärannalla.

^{*} Palasta murennut ja hionnutta aines oli magneetilla.

Helsingissä 23/1 1967

Heikki Koskimies, kunn. kausi.

Väaksygård

Längelmävesi
V.Y. = 83,91m

Vesijärvi
V.Y. 86,56

Pottionlampi
V.Y.

Sarsa

Huttijärvi
by

Joutsiniemi

Sakkolanjärvi
V.Y. 81,56

Teckenförklaring:

- Åker
- Äng
- Skog
- Berg
- Vattensjuk mark
- Väg
- Byggnad
- Brant
- Strandlinjer
- Tvärprofil
- 85,98/3) Hakhöjd i medeltal

Plankarta

över

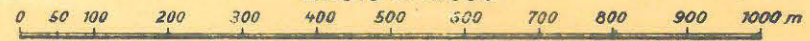
Sarsafåran

avfärdad i sept. 1916

av

V. Ingman o. Å. Fabricius

Skala 1:10000

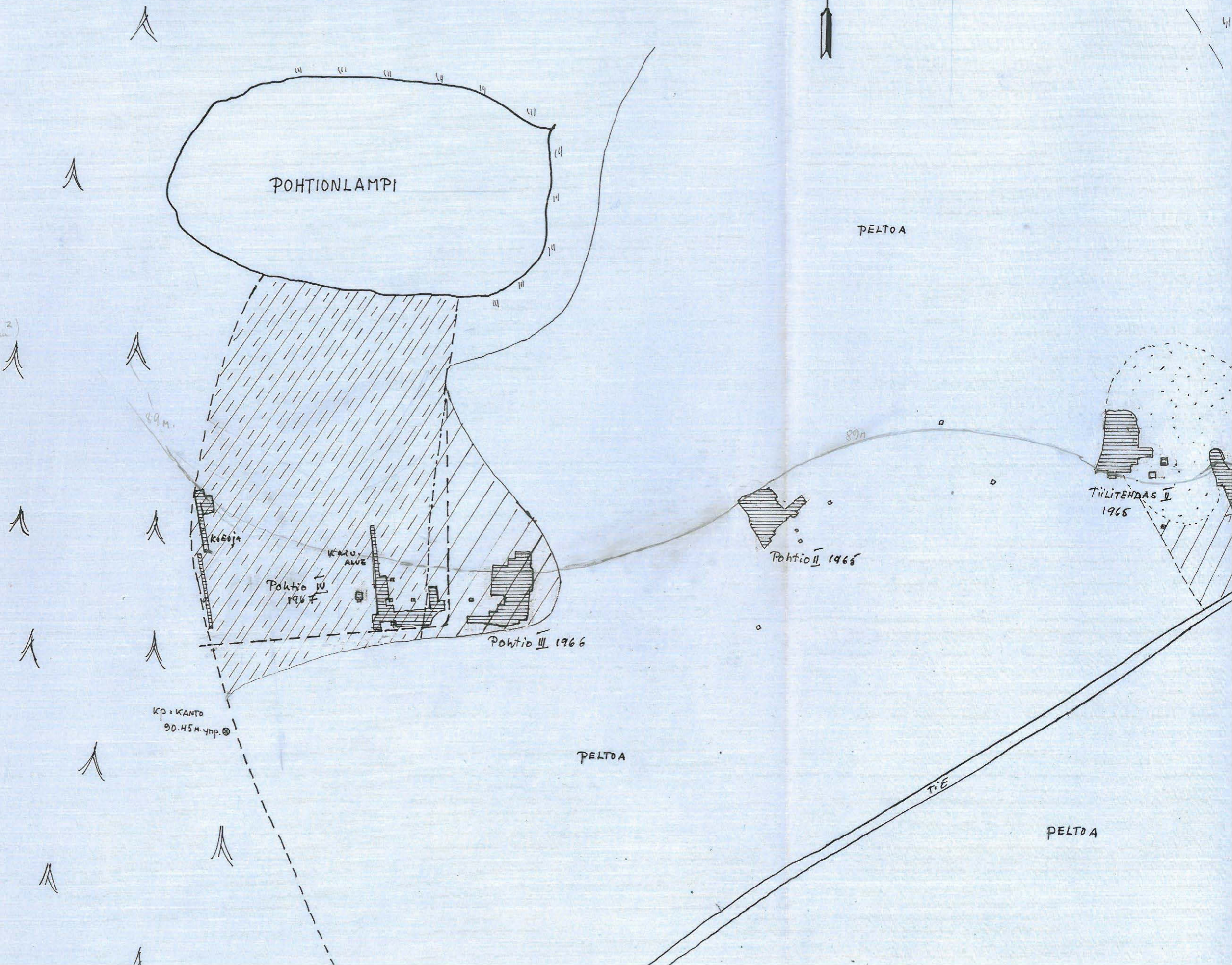
KANGASALA, SARSA

YLEISKARTTA vv. 1965 ja 1966 KAIVAUSALUEISTA (+1967)
1:1000

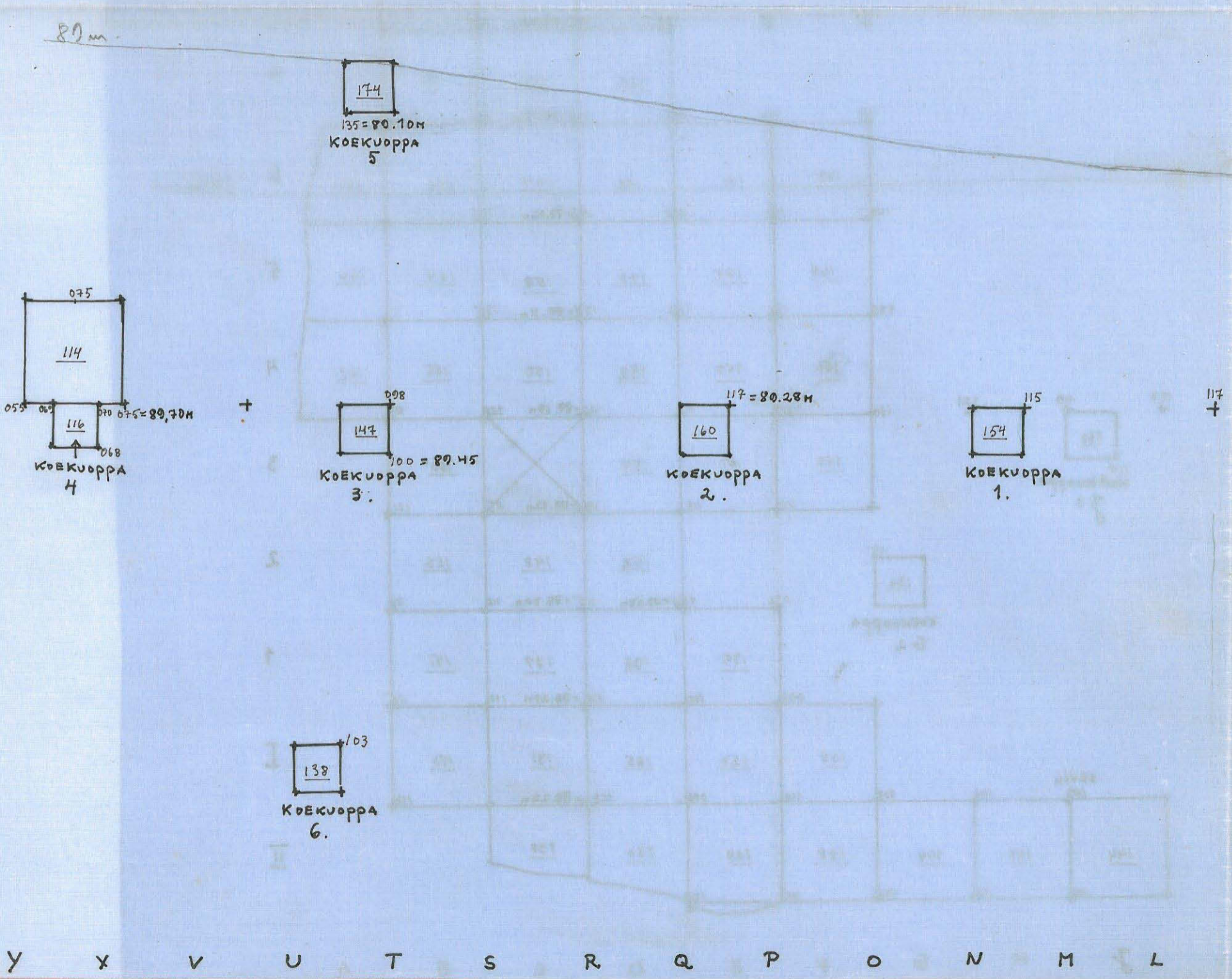
Mija Koskimies 1966

--- RAIVAAMATILAN ALUEEN RAJA V. 1967

KANGASALA, SARSA
POHTIO III
PINTA- JA POHJAPUNNITUKSET
1:100
Kp 005 = 90.45 m:ymp
Mija Koskimies 1966

+
405 = 86.40 m

КАНАЛА, АРАС
III ОИНОР
PINTA - АТНІР
1:100
KPOE = 20.14.1966
Kup. K... 1966

+
330 = 87.15 m

12

+
285 = 87.60 m

11

+
250 = 87.95 m

+
255

+
242

+
234

9

+
210 = 88.35 m

+
208 = 88.37 m

+
220

+
202 = 88.43 m

8

185

178

180

175 = 88.70 m

175

7

154

150

157

153 = 88.92 m

166

6

149

141

148

143 = 89.02 m

143

5

131

131

133

137 = 89.11 m

135

4

130

117

119

120 = 89.19 m

125

3

110

114

113

113 = 89.32 m

115

2

096

096

096

096 = 89.50 m

115

112

1

095

101

118

118 = 89.27 m

102

115

I

094

094

094

094 = 89.22 m

123

152

II

102

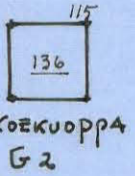
103

094

094

123

152

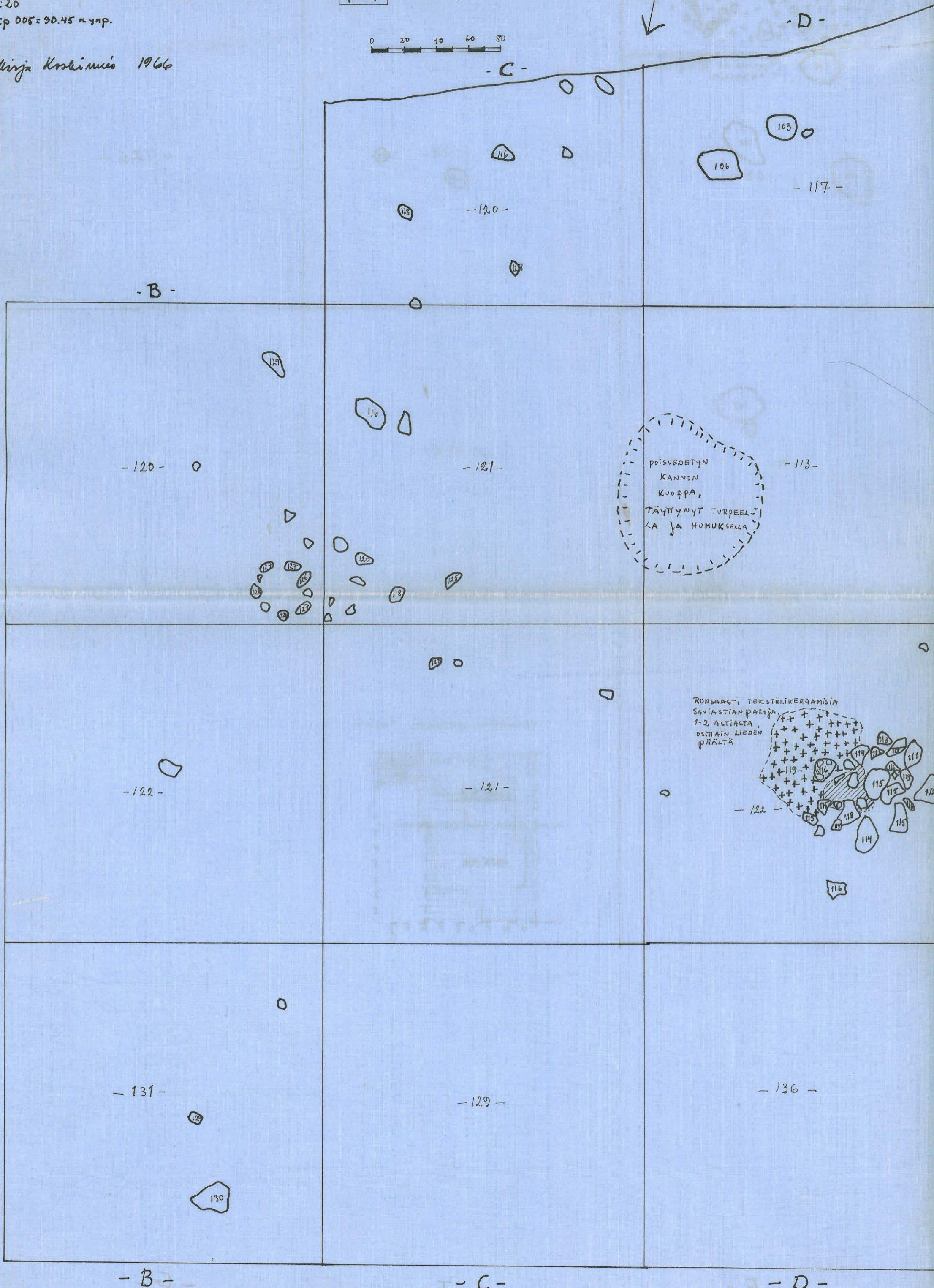
К J H G F E D C B A X Y Z

A 50 I, PINTA KARITA
 KAIVAUSSALVEEN YLÄOSA [LINJAT II - 2]
 1:20
 Kp 005 = 90.45 m ymp.

KUNTOKIRJAA
 RUKUNPALOJA

Mirja Koskinen 1966

- E -

- F -

- G -

ANGASA, SARJA
II OITTI

RUNSAASTI KAMPAKERGAA MäSIA,
(TyyNIVAIHE II:2N) SAVIAS-
TIAN PALDJA.

105

- 120 -

110

- 114 -

112

- 126 -

117

105

- 116 -

- 123 -

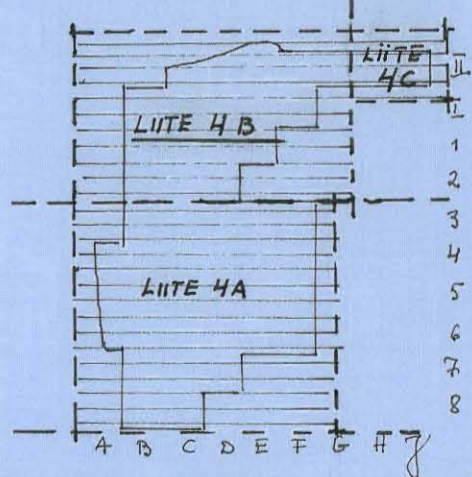
106

105

105

- 126 -

PINTAKARTAN LEHTIJAKO, TASSO 1

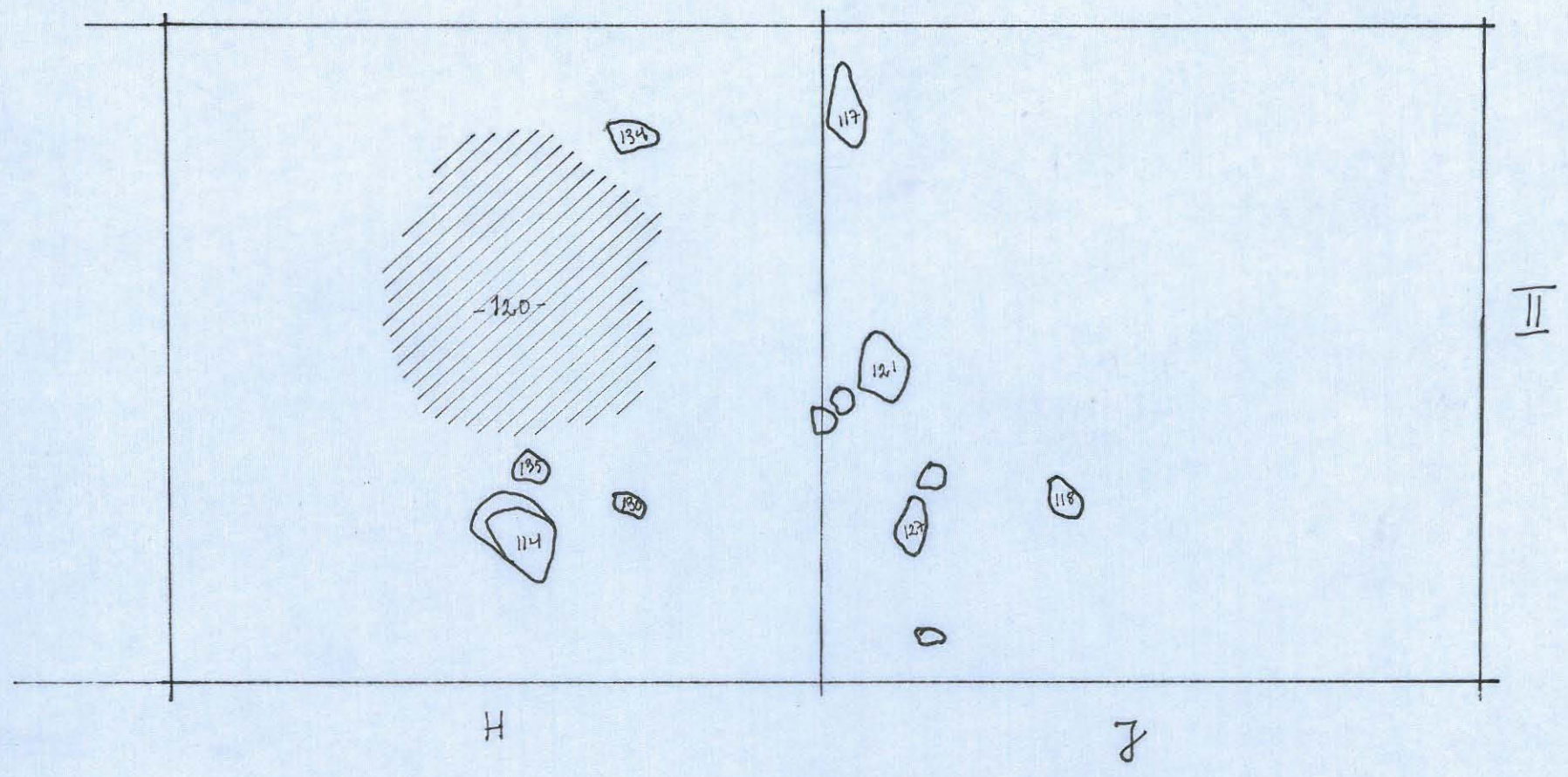
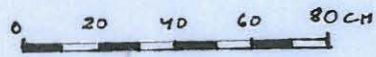
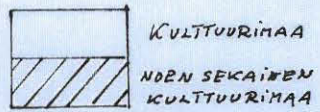
LIITE 4 C

KANGASALA, SARSA
POHTIO III
TASO I, PINTAKARTTA
KAIVAUSALUEEN YHÄOSA
RUUDUT H II - J II

1:20

Kp 005 = 90.45 m. ymp

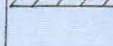
Mija Koskimies 1966

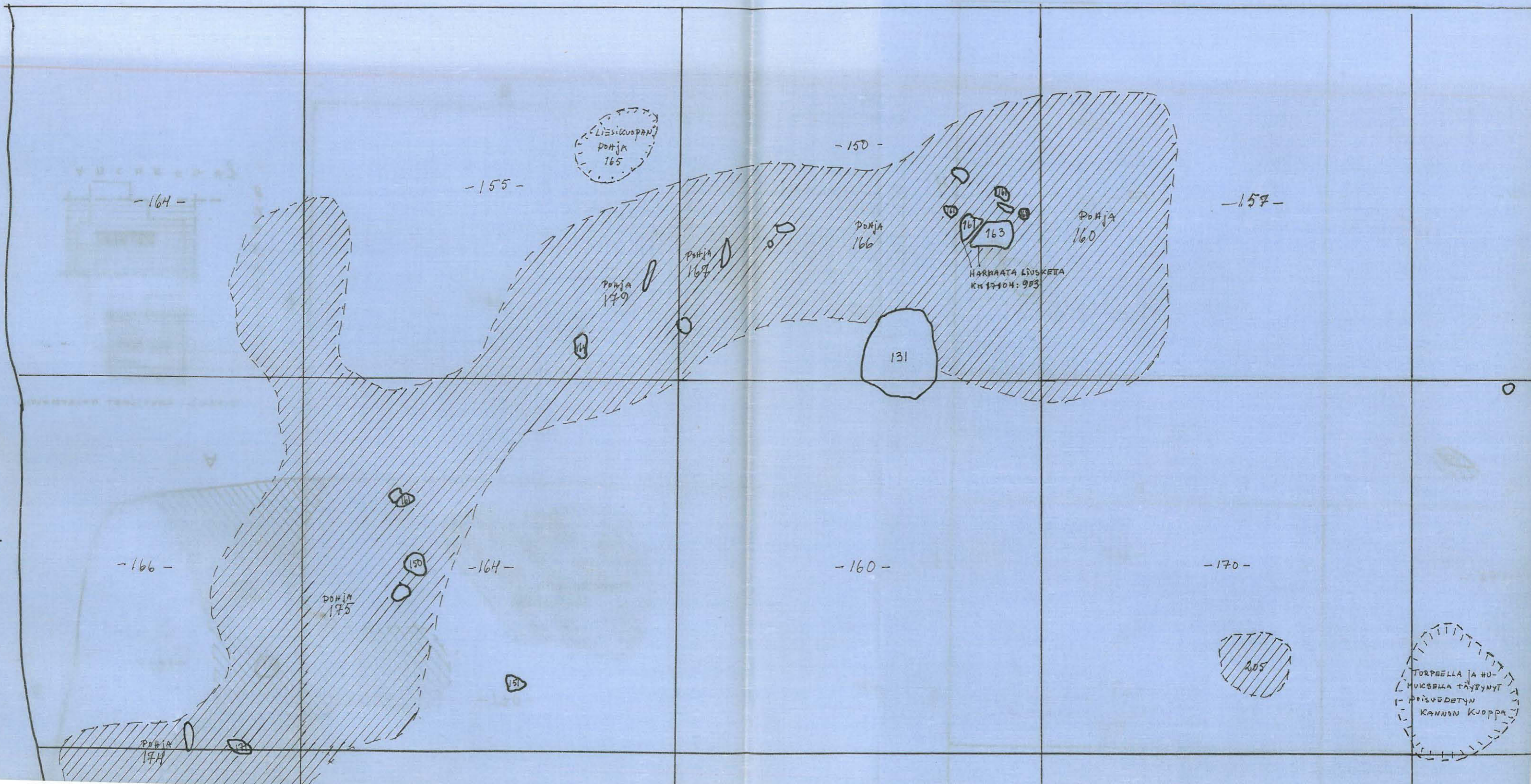

KANGASALA, SARSA POHTIO III

TASO 2, PINTAKARTTA
KAIVAUSALUEEN ALAOSA [LINJAT 7-4]
1:20
Kp 005 = 90.45m ymp.

Mina Koskimies 1966

	KULTTUURIMAATA
	KARKEA Keltaisen. HARMAA löydötön sora

TURPEELLA JA HU-
KISELLA täytynyt
Pöysädetyn
KANNON KUOPPA

6

-171-

172

-170-

-164-

-182-

179

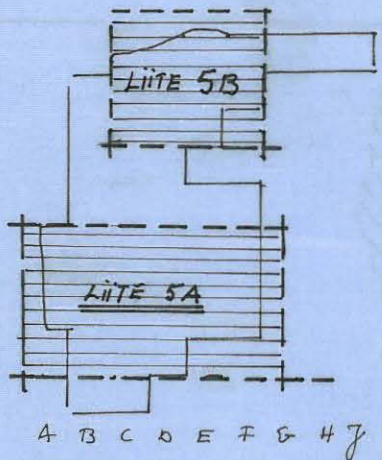
HOENSEKAISTA
KULTUURIMAATA

165

164

A

PINTAKARTAN LEHTIJAKO, TASO 2

7

-184-

-188-

-187-

7

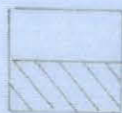
175

180
184

B

C

D

HOENSEKAISTA
KULTUURIMAATA

KARJAINEN
KATSEVA

1989

1:50

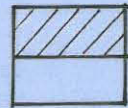
PIINTAKARTAN LEHTIJAKO, TASO 2

ALASTAJAN, ALASTAJAN III

LIITE 2A

LIITE 5 B

KANGASALA, SARSA
POHTIO III

KULTTUURIMAA
HARMAA LÖYDÖTÖN HIEKKA

TASO 2, PINTAKARTTA

KAIVAUSALUEEN YLÄOSA [LINJAT 1-IV]

1:20

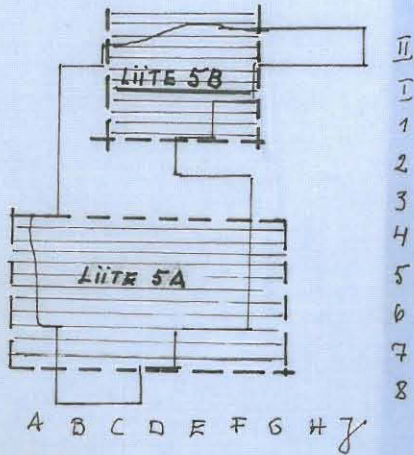
Kp 005 = 90.45 m. ymp.

Mija Koskimies 1966

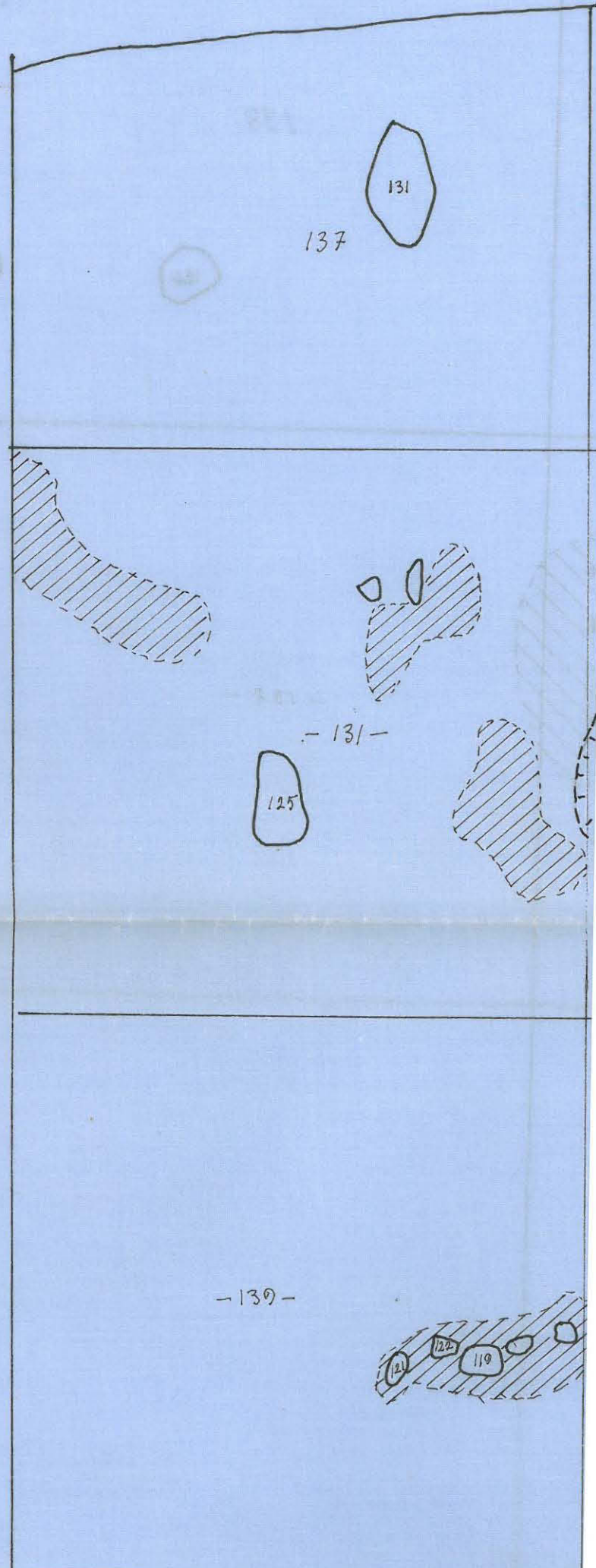
II

PINTAKARTAN LEHTIJAKO, TASO 2

I

1

-139-

LIITE 2 B

KANGASALA, SARSA
POHIO III

TASO 2, PINTAKARTTA

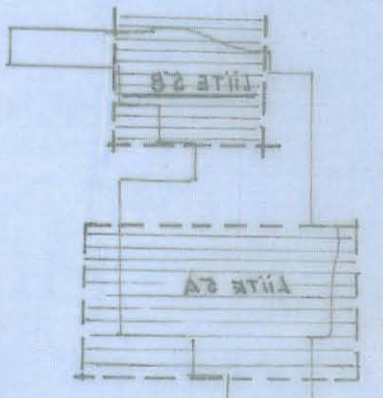
KAVOZATUEN YRÄSÄ [Kartta 1-2]

1:50

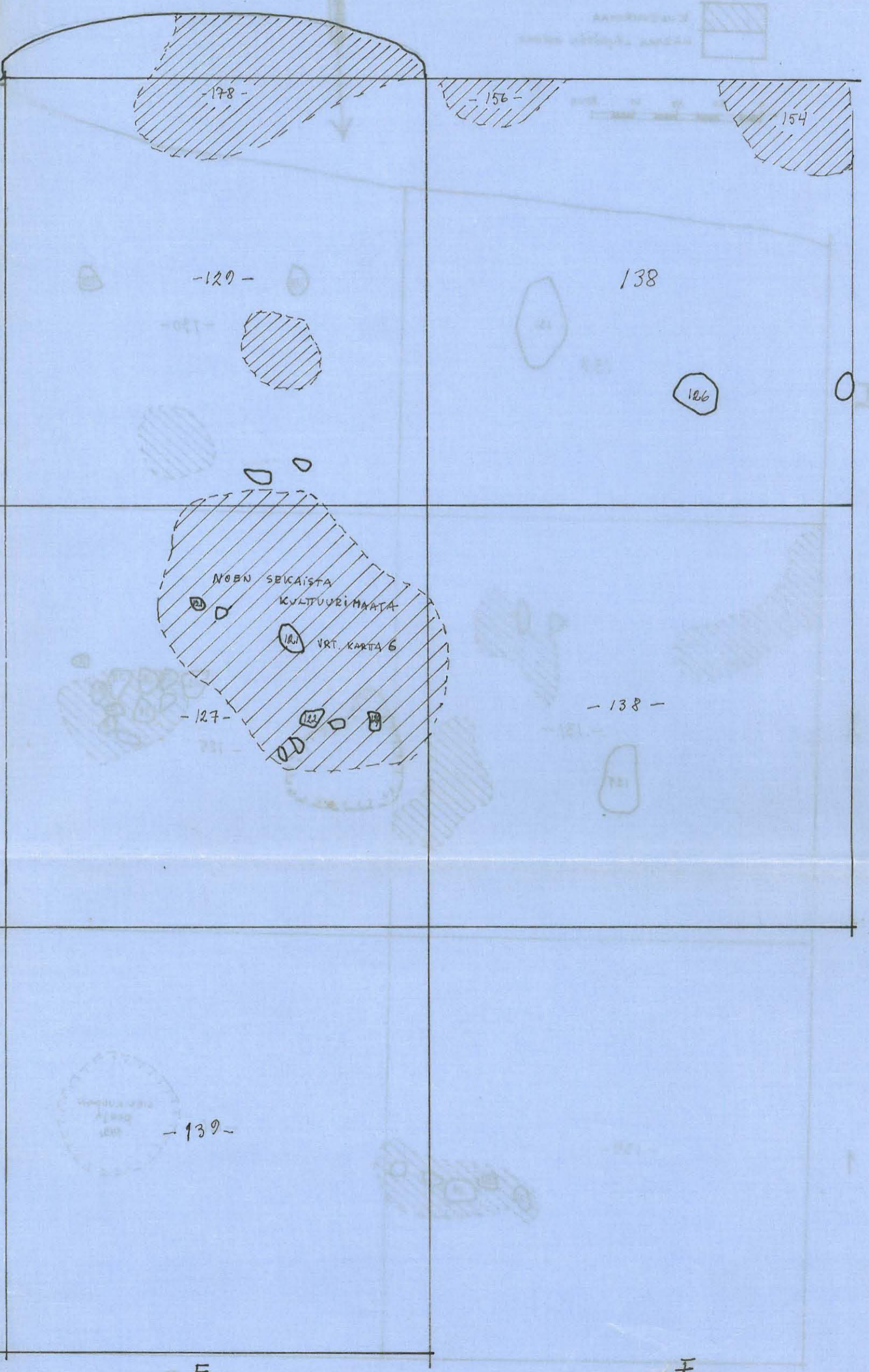
Kp 002 = 20.12.1966

M. J. Koskinen 1966

PINTAKARTAN LEHTILÄKÖ, TASO 2

A B C D E F G H J

KANGASALA, SARSA

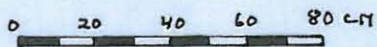
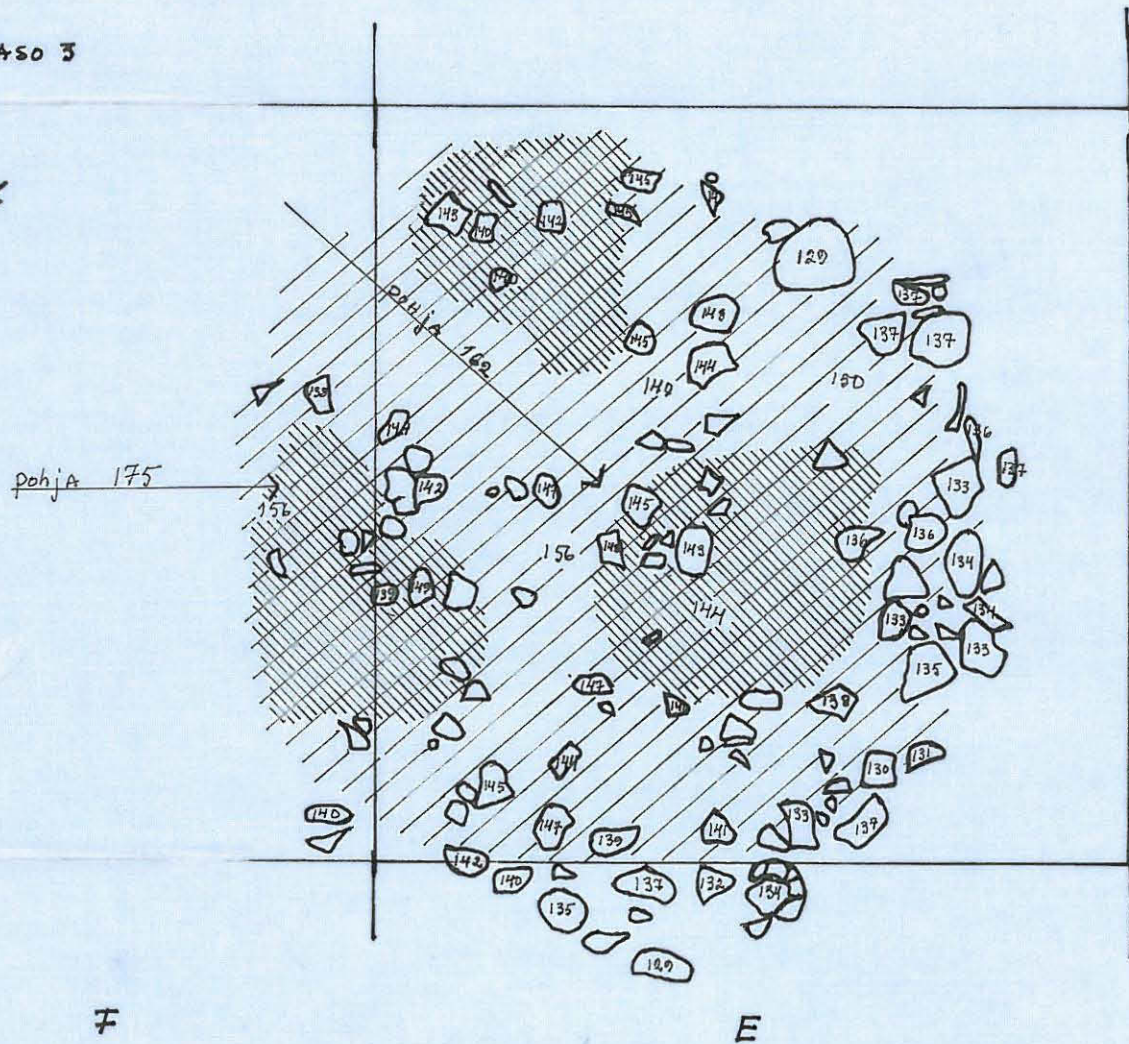
POHTIO III

LIESI RUUDUSSA EI Taso 3

1:20

Kp 005 = 90.45 M YMP.

Mirja Koskisen 1966

LIITE 7

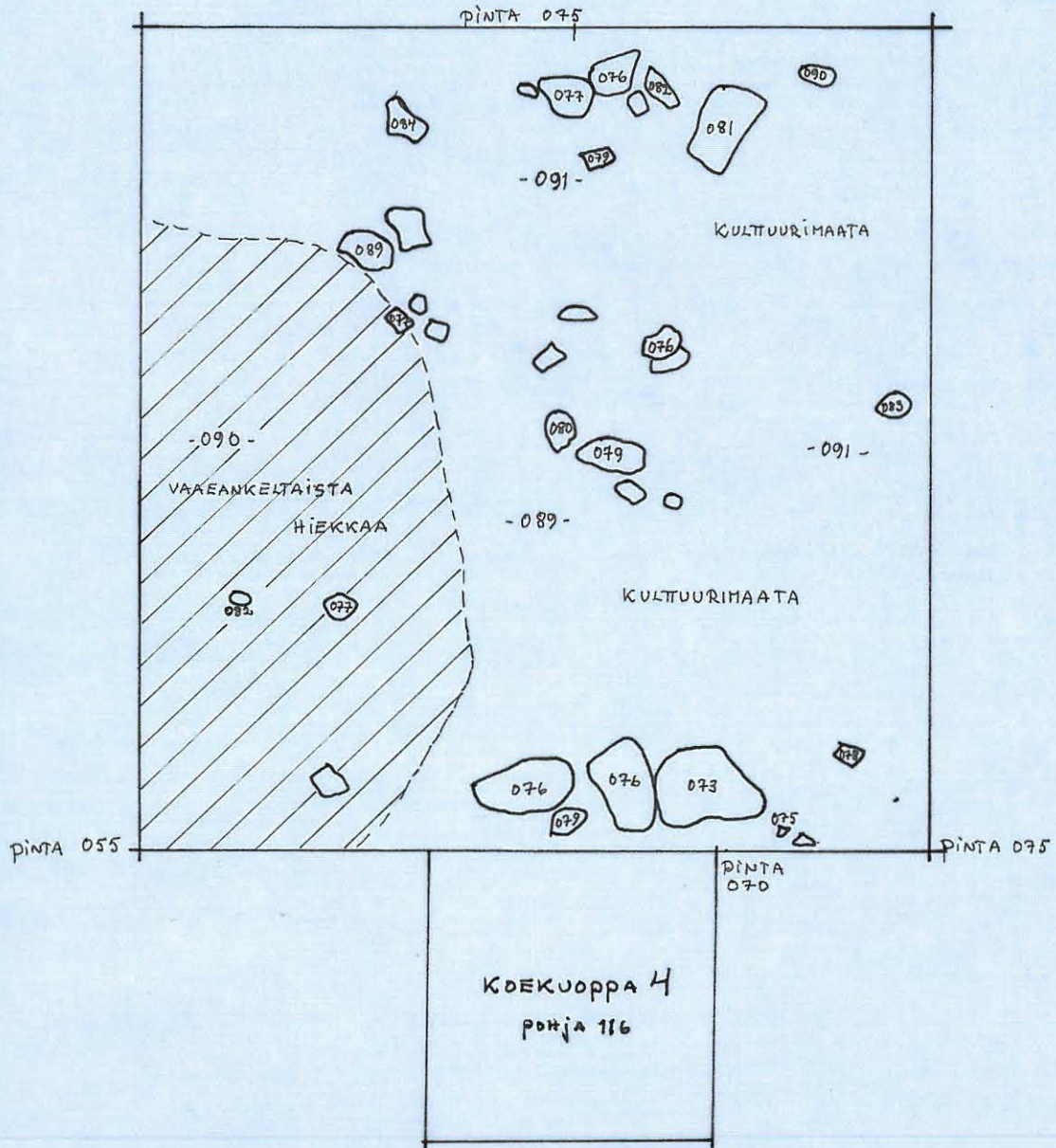
KANGASALA, SARSA POHTIO III

KIVAYS RUUDUSSA X4, TASO 1

1:20

Kp005 = 90.45 M ymp.

Mirja Koskimies 1966

KANGASALA, SARSA

POHTIO III

RUUTU X4, TASE 2

1:20

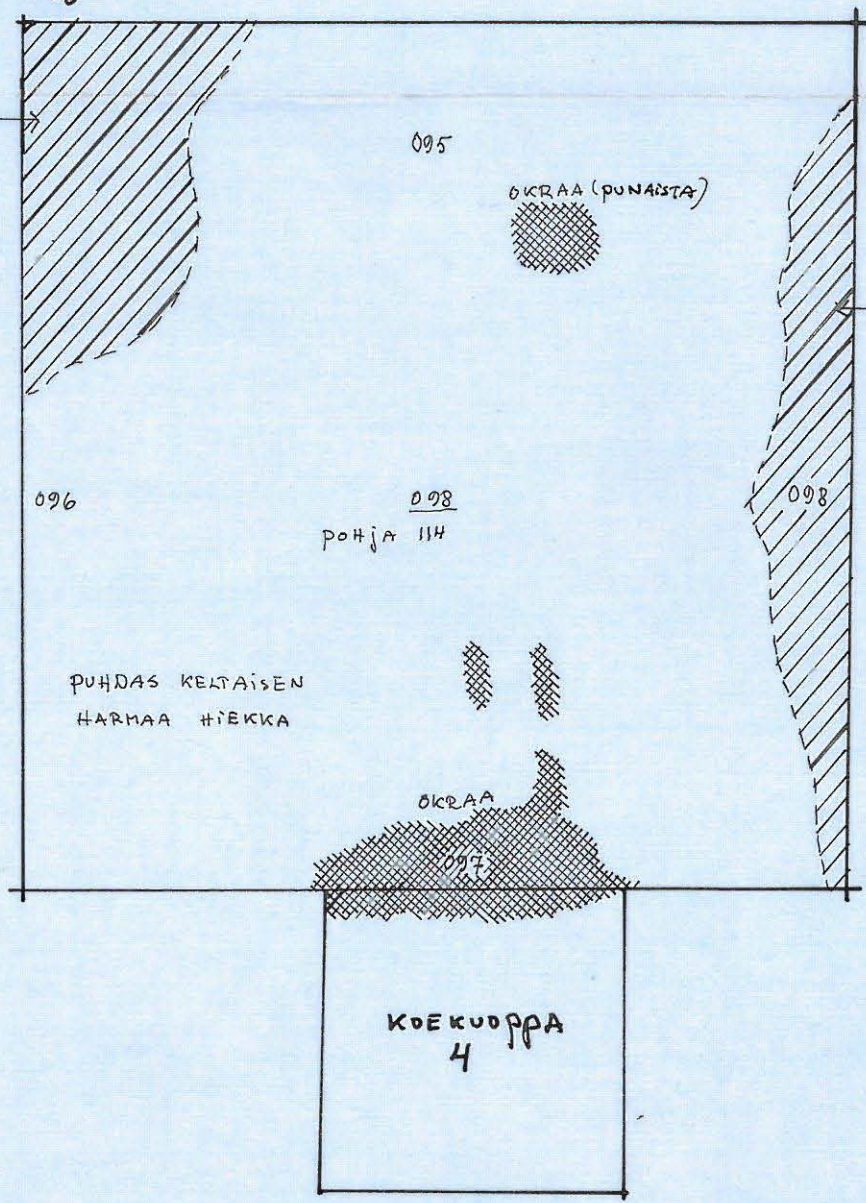
Kp 005 = 90.45 m. ymp.

Miina Koskimies 1966

KULTTUURIMAATA

KULTTUURIMAATA

PUHDAS Keltaisen
HARMAN HIEKKA

KOEKUORRA
4

KANGASALA, SARSA

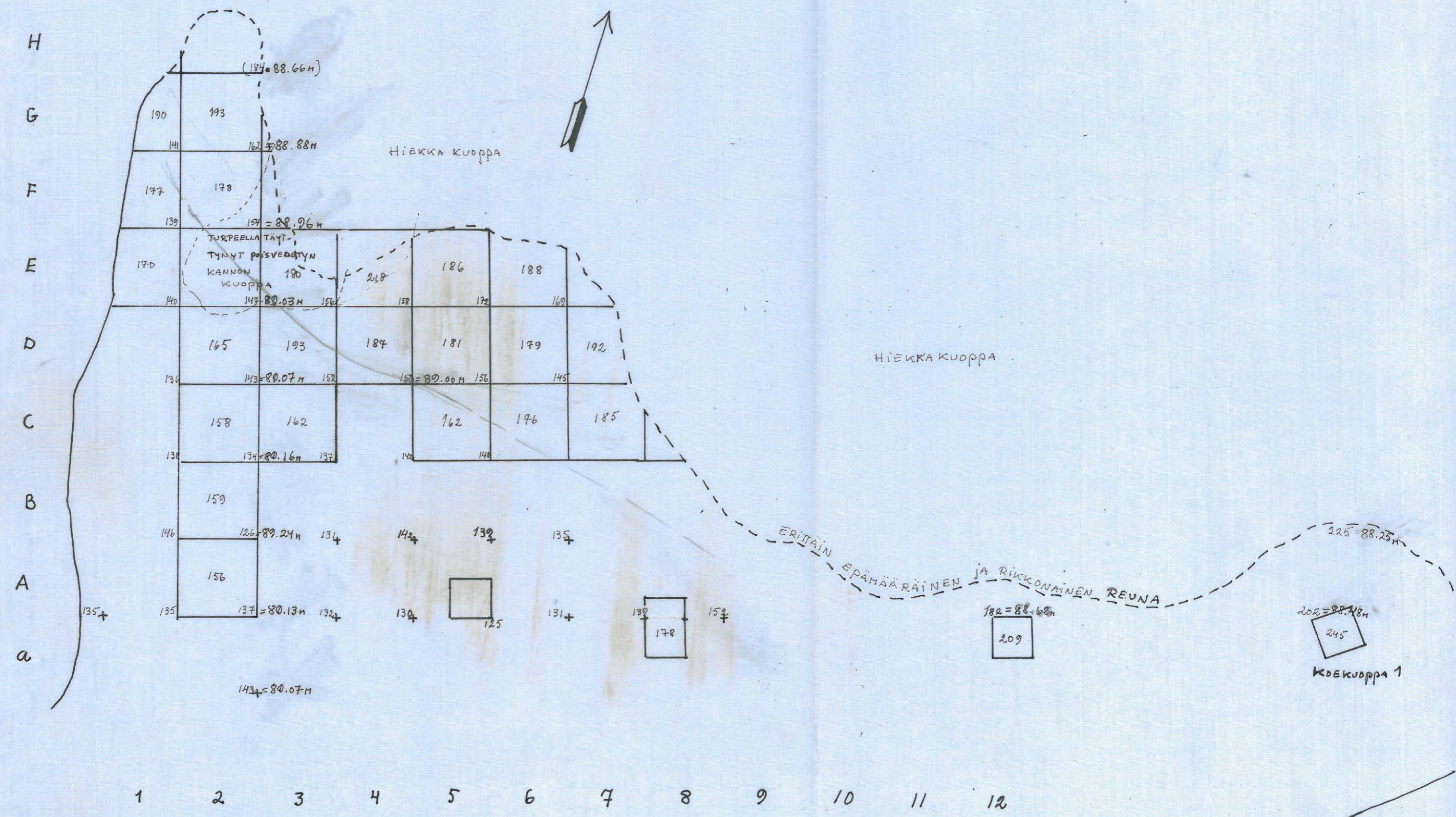
TUULITEHDAS III (92 m²)

PINTA- JA POHJAPUNNITUKSET

1:100

Kp 390 = 86.60 m. ymp.

Mitta keskimies 1966

KANGASALA, SARSA

TILITEHDAS III, PINTAKARTTA

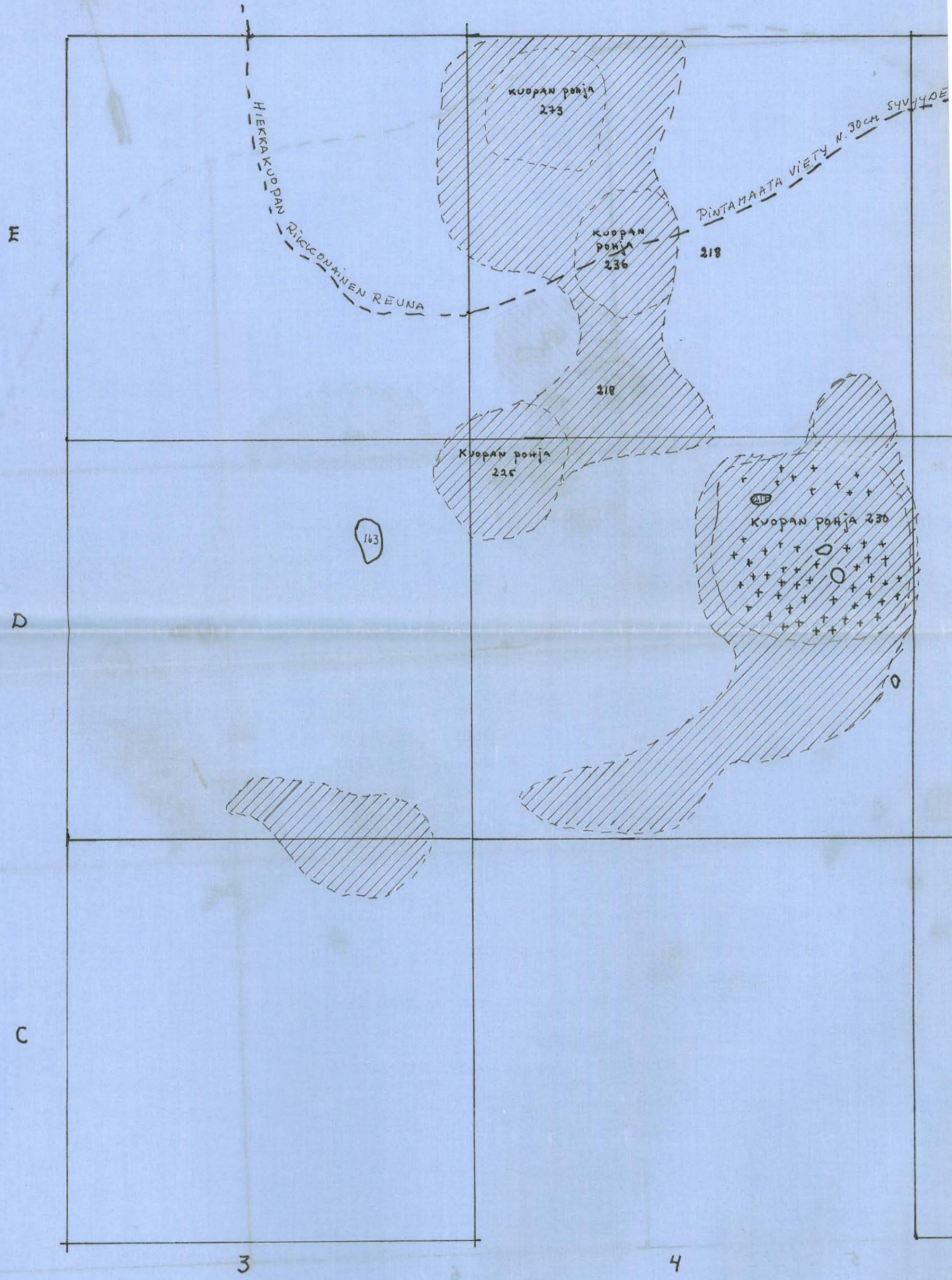
KAIVAUSALUEEN KULTTUURIMAALAIKUT JA KIVEYKSET

1:20

Kp 390 = 86.60 m. ymp.

Mija Koskimies 1966

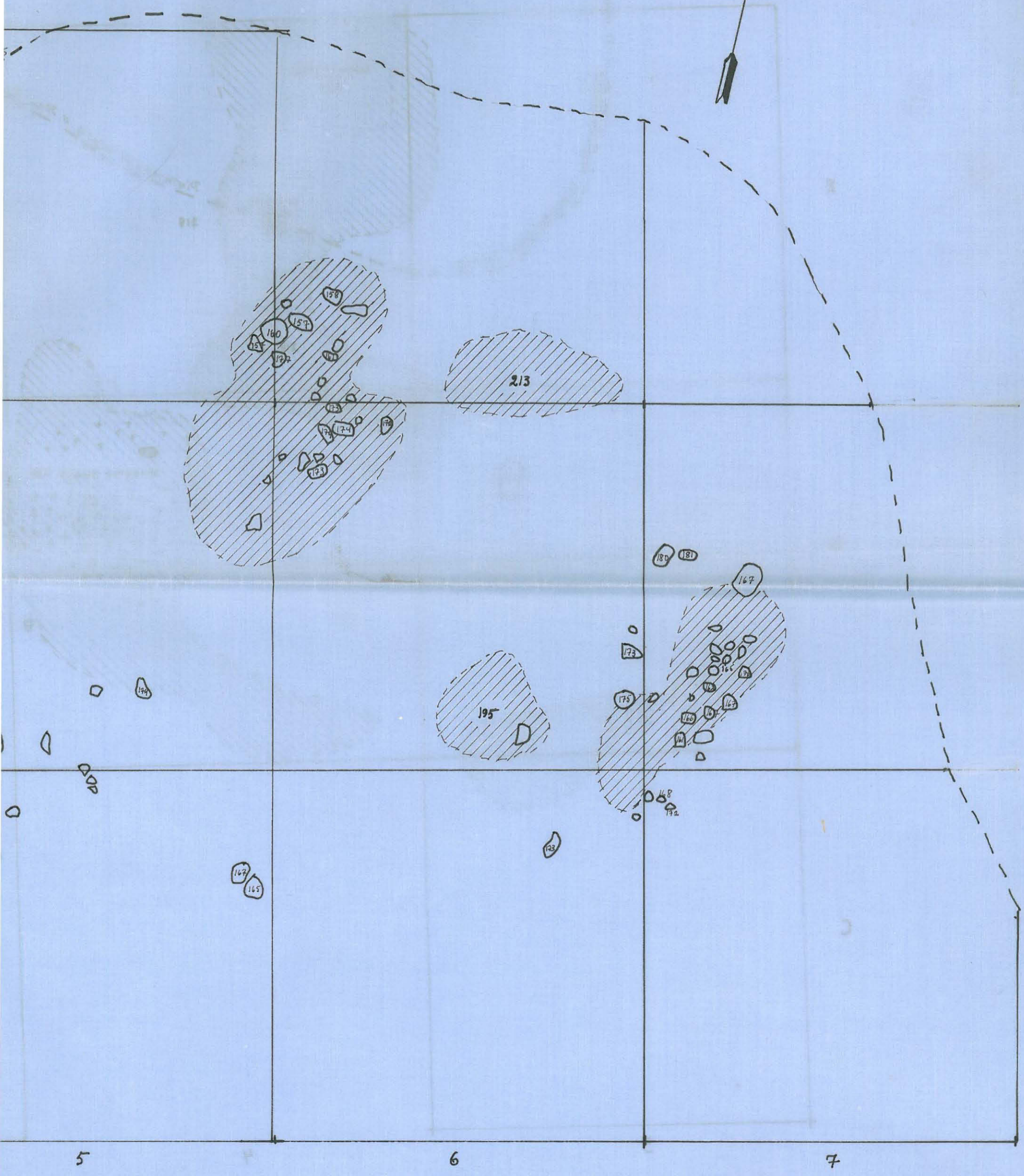
	KULTTUURIMAA
	RUNSAASTI KERAMIKKAA
	VAALEAN Keltainen HIEKKA

KAWASALA, SARAJ

ATKINSON'S III

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN LIBRARY

KANGASALA, SARSA

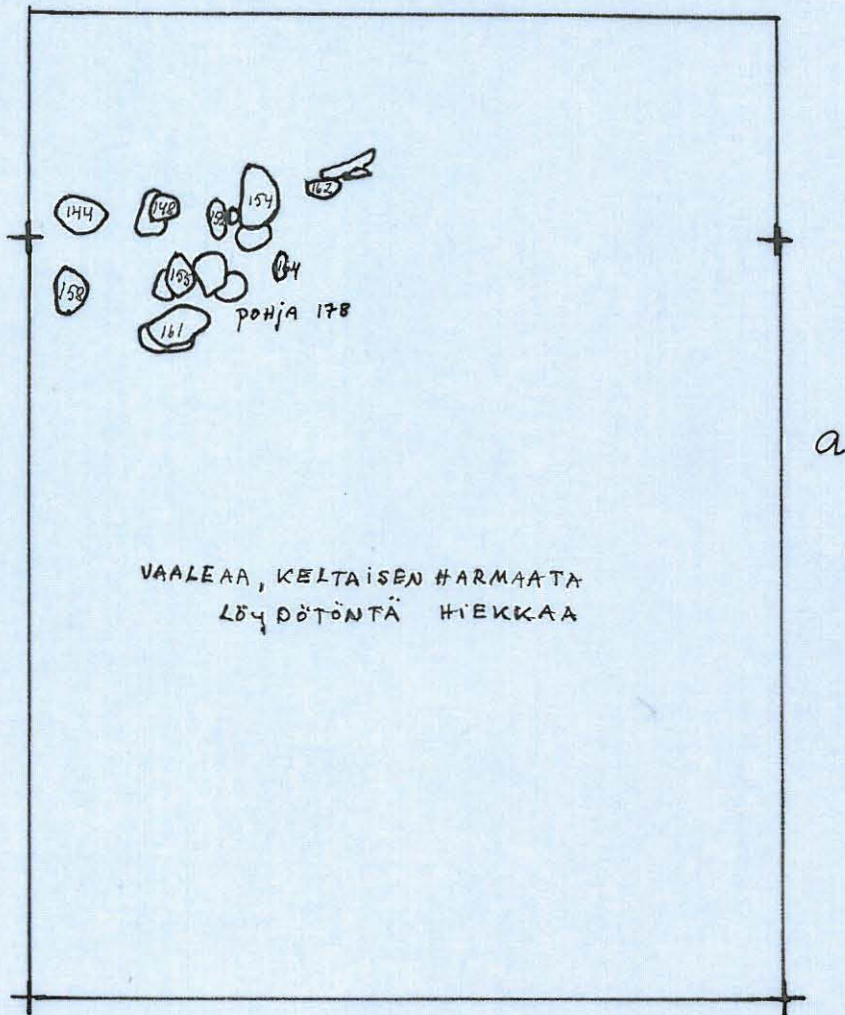
TILITEHDAS III

LATOMUS KODEKUPASSA a 8

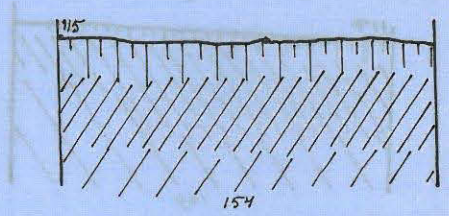
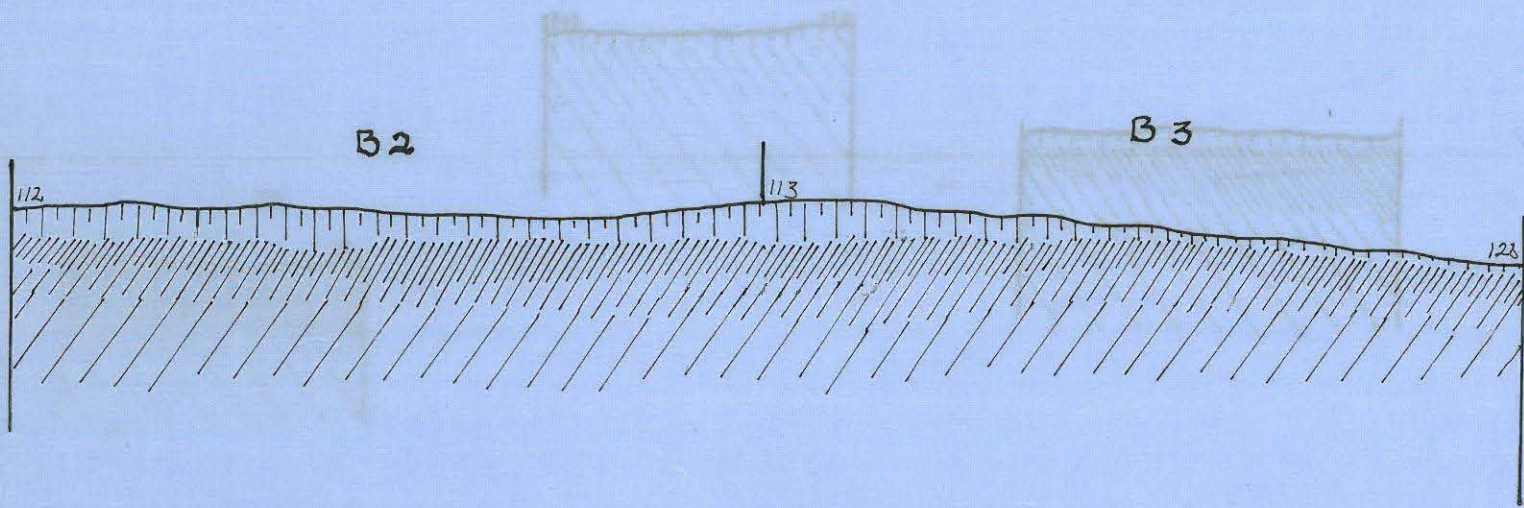
1:30

Kp. 390 = 86.60 m ymp.

Mija Koskinen 1966

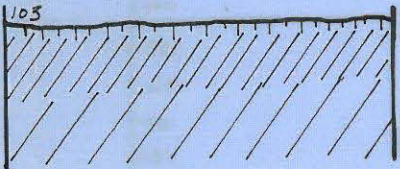
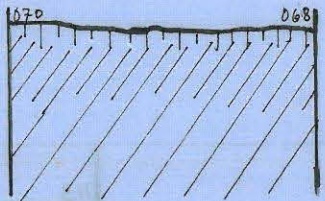
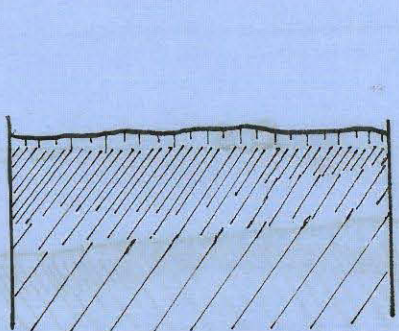

VAALEAA, Keltaisen harmaata
löydötöntä hiekkaa

RUUTUJEN B2 - B3 LÄNSISEINÄMÄ

KOEKUOPPA 1
ITÄSEINÄMÄ

KOEKUOPPA 3
ITÄSEINÄMÄ

KOEKUOPPA 4
ITÄSEINÄMÄ

KOEKUOPPA 5
Pohjoisseinä

KOEKUOPPA 6
ETELÄSEINÄ

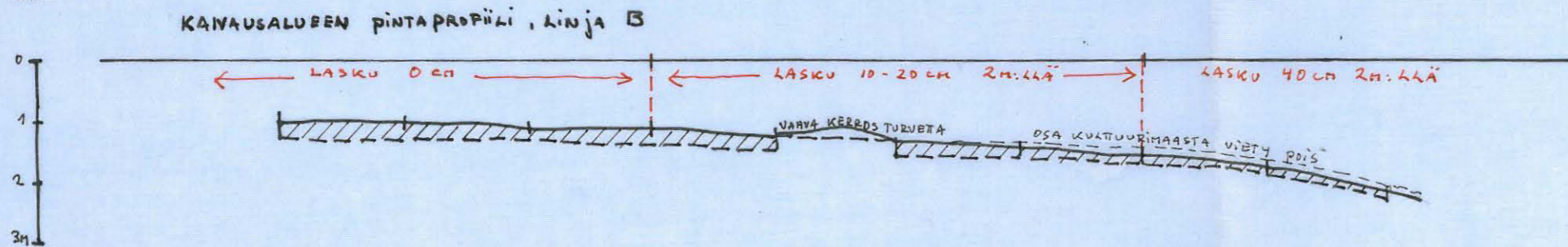
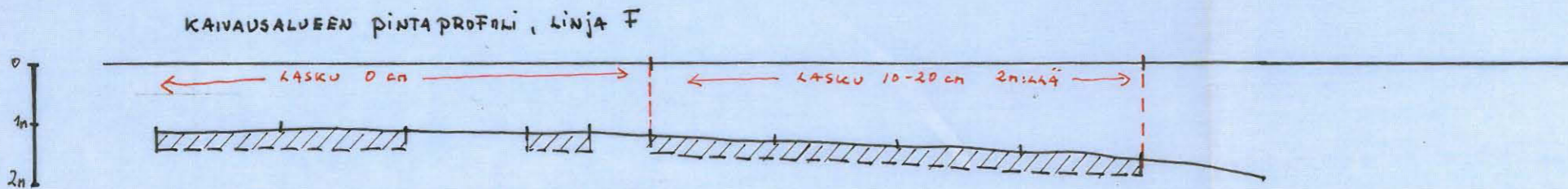
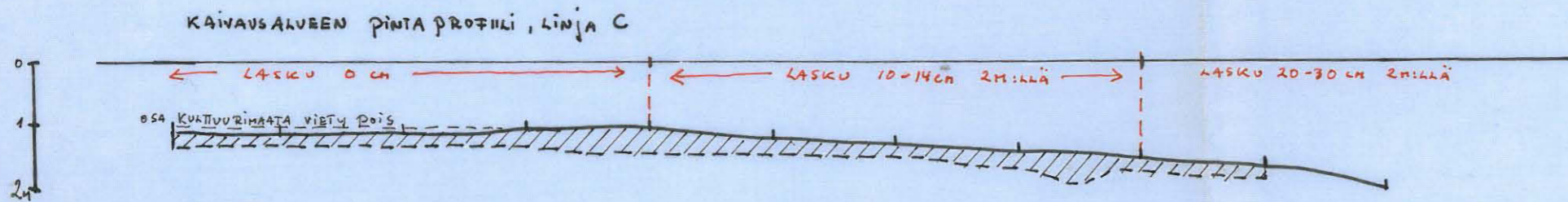
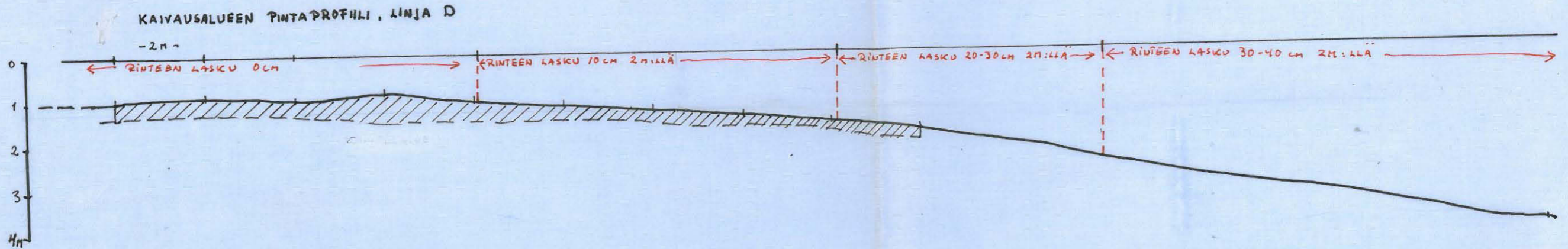
KANGASALA, SARSA
POHTIO III

KAIVAUSSALUEEN PINTA-PROFIILIT
1:100

TUTKITTU ALUE (PINTA- JA POHJANPUNNITUSLUKUIEN
MUKAISEN SYVYYDEN = TURVE + KULT. KERROS)

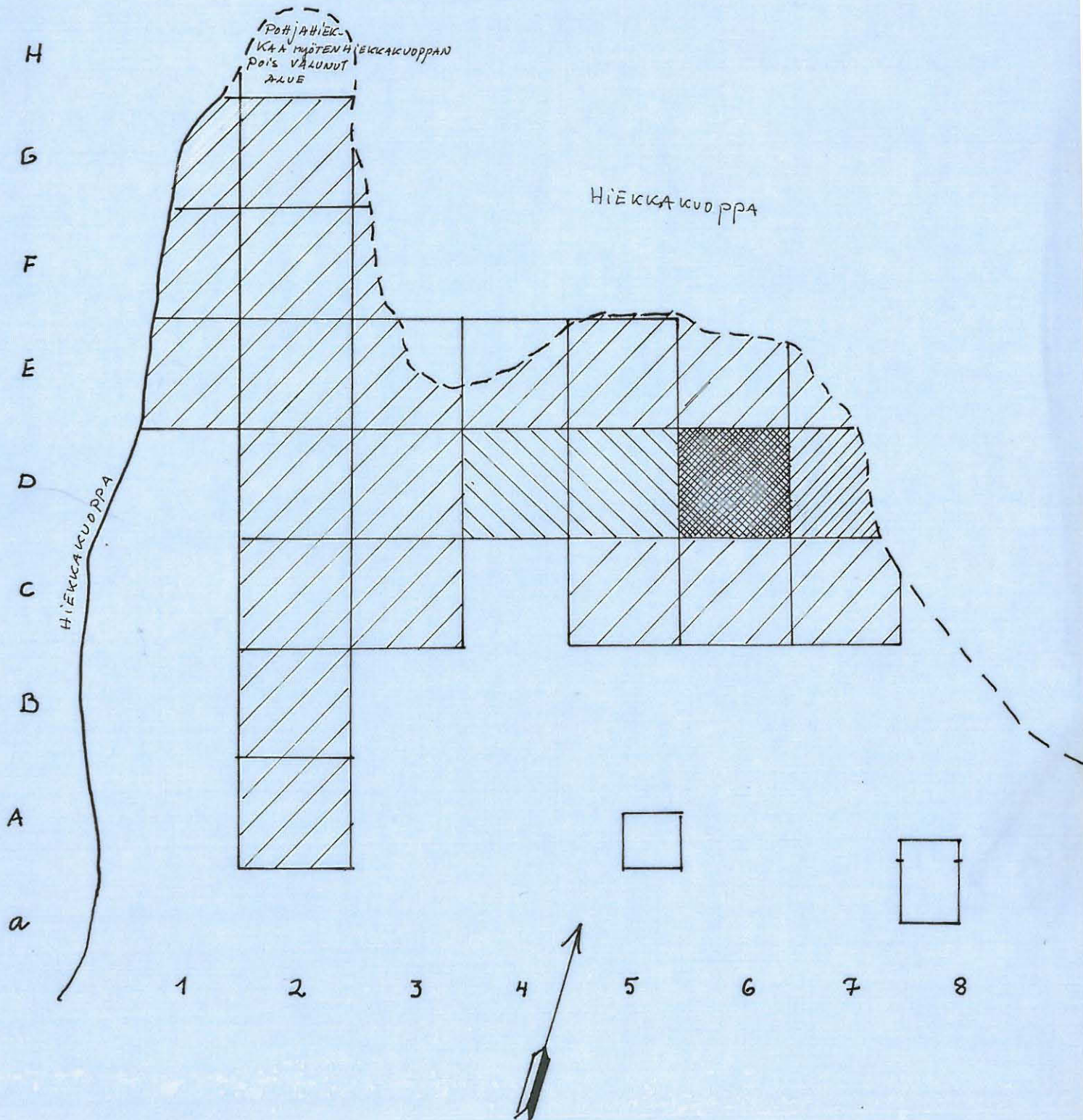
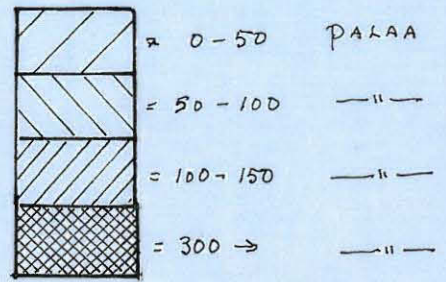
M. Koskela 1966

KANGASALA, SARSA TULITEHDAS III

LÖYTÖKARTTA : KERAMIKAN LÖYTÖTIHEYS
1:100

Miira Koskimies 1966

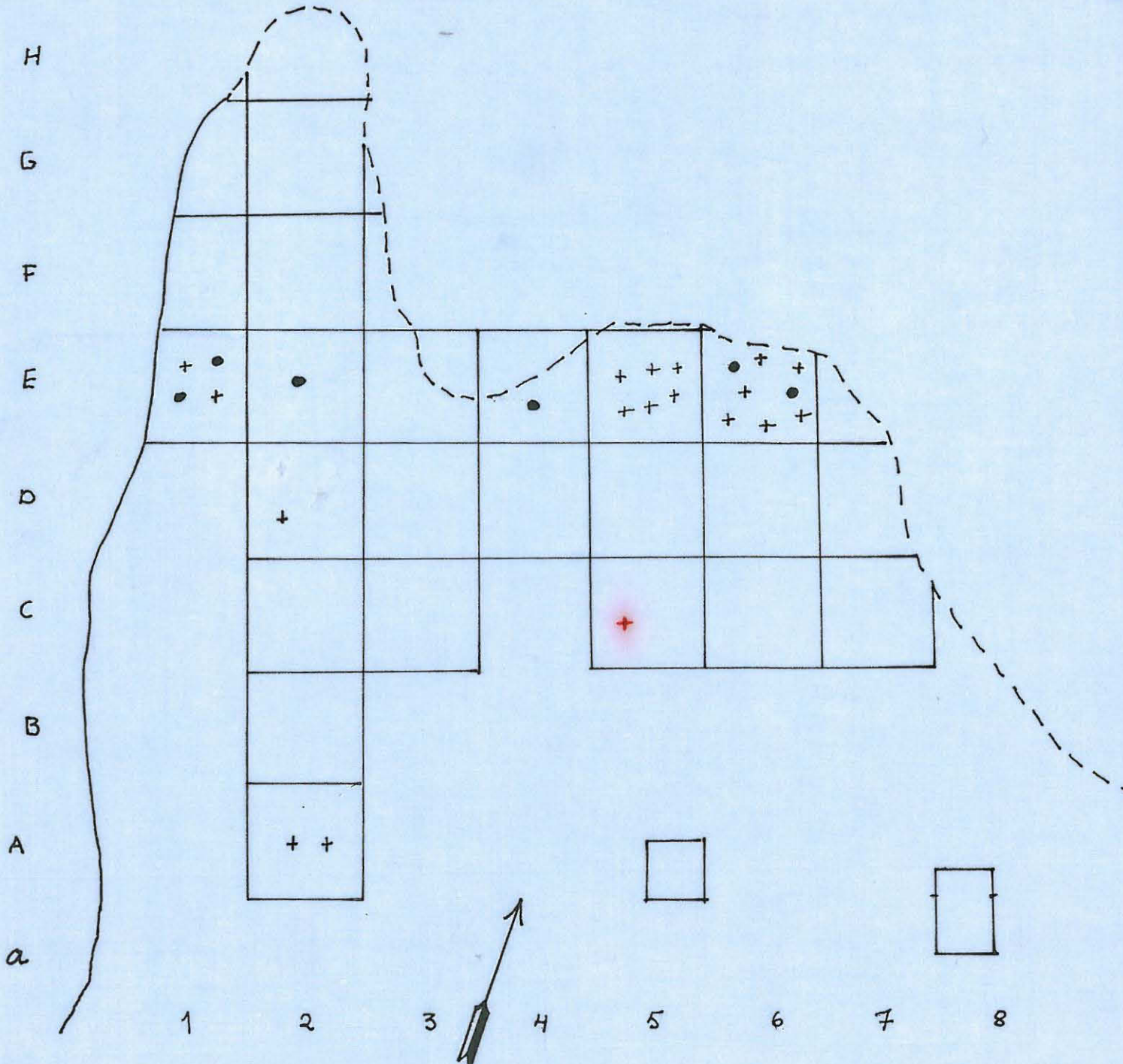
KANGASALA, SARSA TIILITEHDAS III

LÖYTÖKARTTA: KIVIESINEET, KATKELMAT JA TEELMÄT
KIVILAJI-ISKENNÄISET, PII;
LÖYTÖTIHEYS

1:100

Mikko Koskinen 1966

• •	= KIVIESINEET, -KATKELMAT JA TEELMÄT
+ +	= KIVILAJI-ISKENNÄISET
+	= PIIPALAT

LIITE 16

KANGASALA, SARSA

POHTIO III

LÖYTÖKARTTA : ESINEET.

1:100

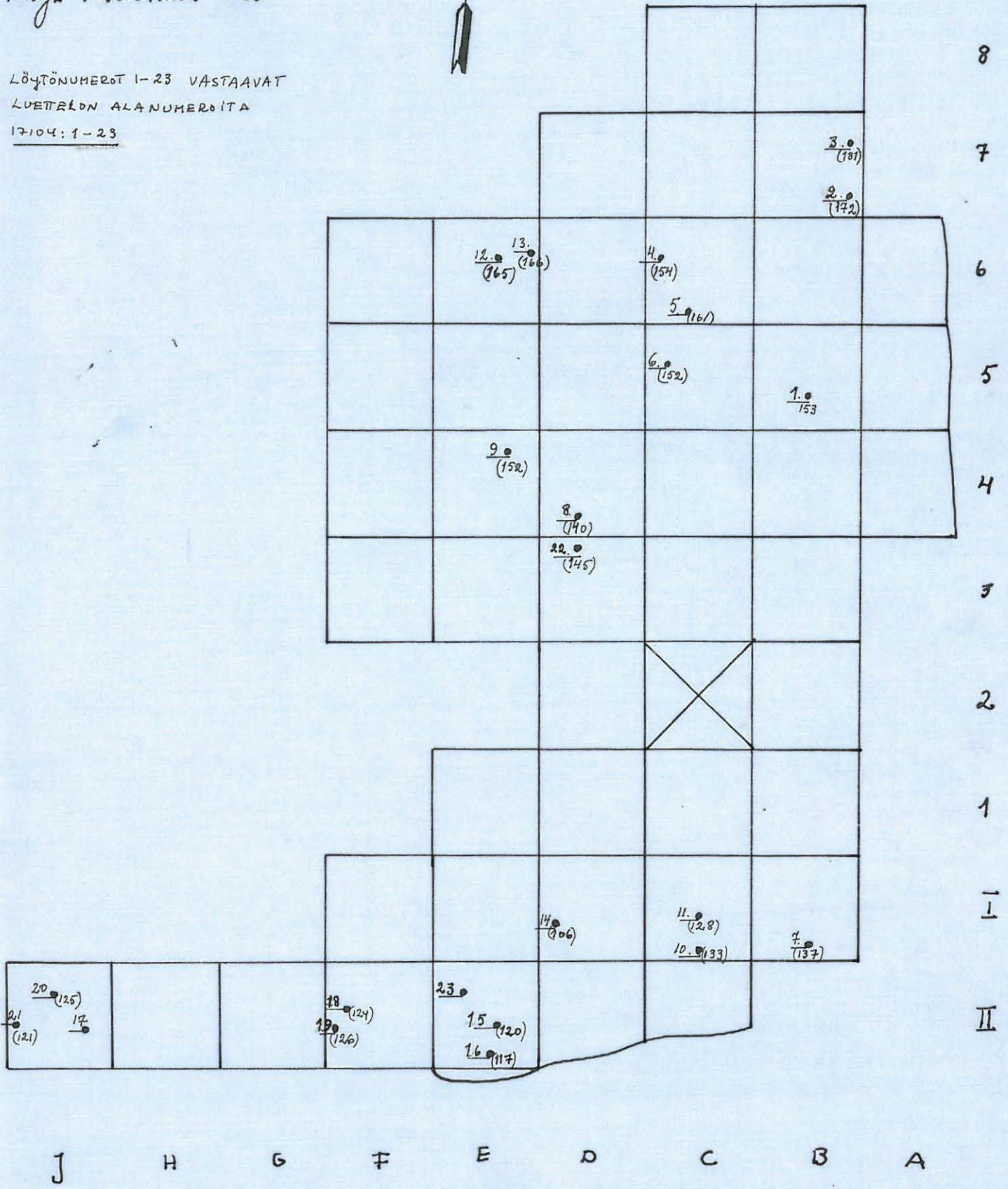
Kp005

Mija Koskimies 1966

LÖYTÖNUMEROT 1-23 VASTAAVAT

LUETTELOON ALANUMEROITA

17104: 1-23

LIIITE 17

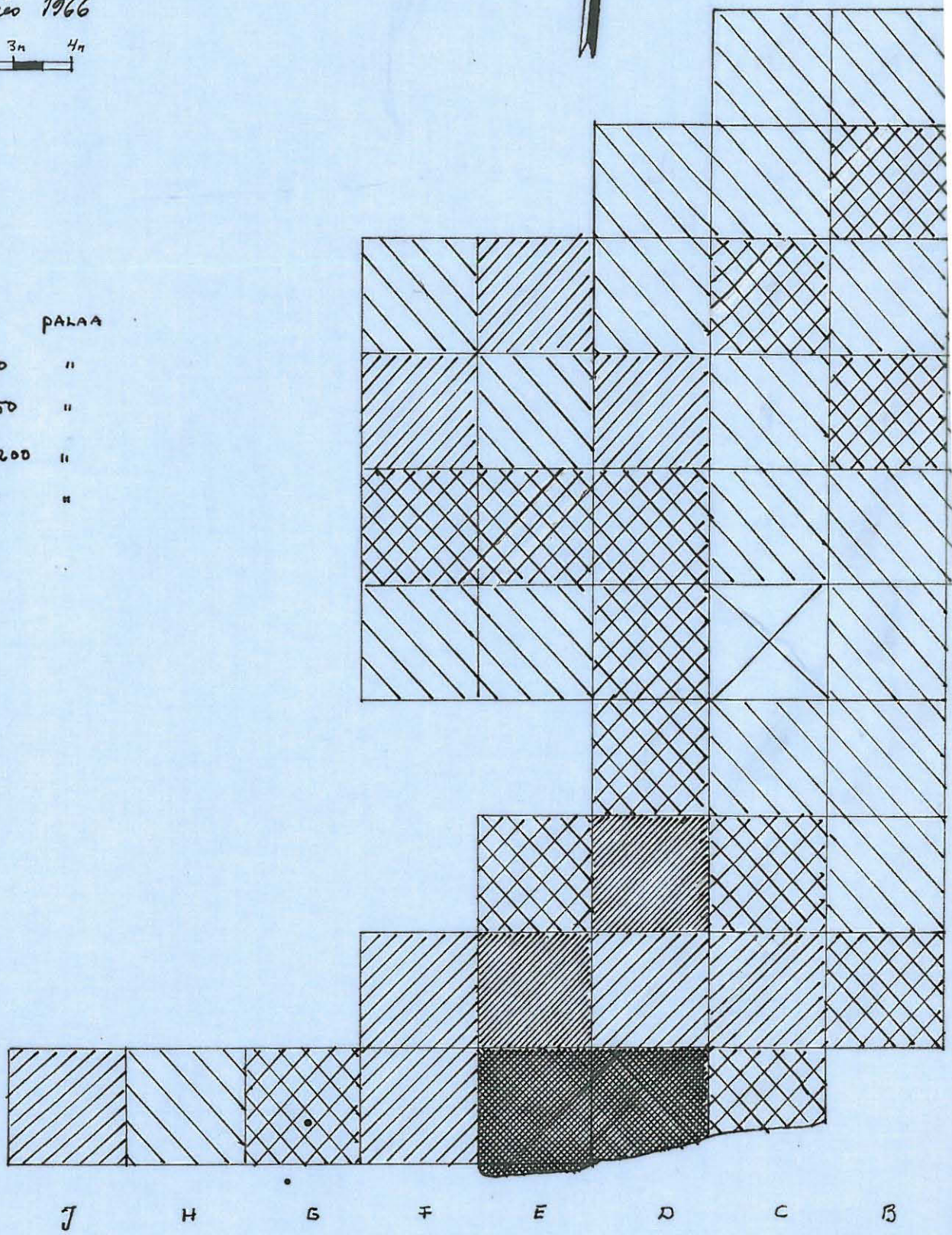
KANGASALA, SARSA POHTIO III

KERAMIKAN LÖYTÖTIHEYS, TASO 1
1:100

M. j. Koskimies 1966

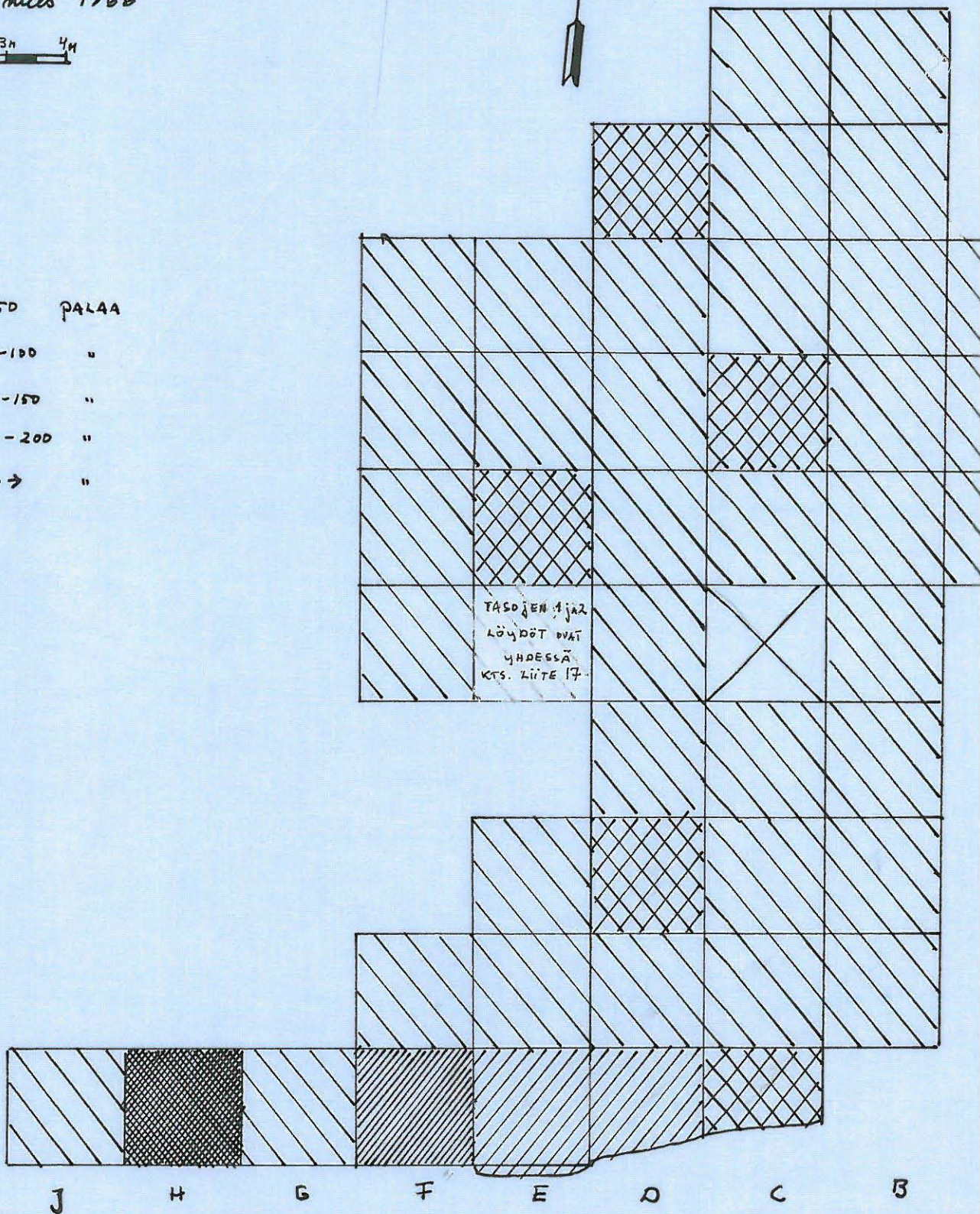
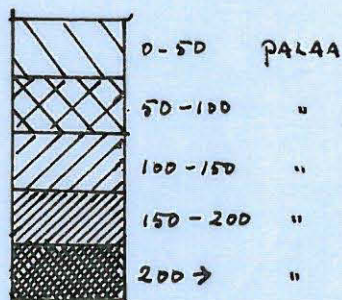
	0-50	PALAA
	50-100	"
	100-150	"
	150-200	"
	200 →	"

KANGASALA, SARSA POHTIO III

KERAMIIKAN Löytötiheys, Taso 2
1:100

Mija Koskimies 1966

KANGASALA, SARSA

POHTIO III

TASO 1

LOYTKARTTA: PII- JA KIVIESINEET SEKÄ ISKENNÄISET

1:100

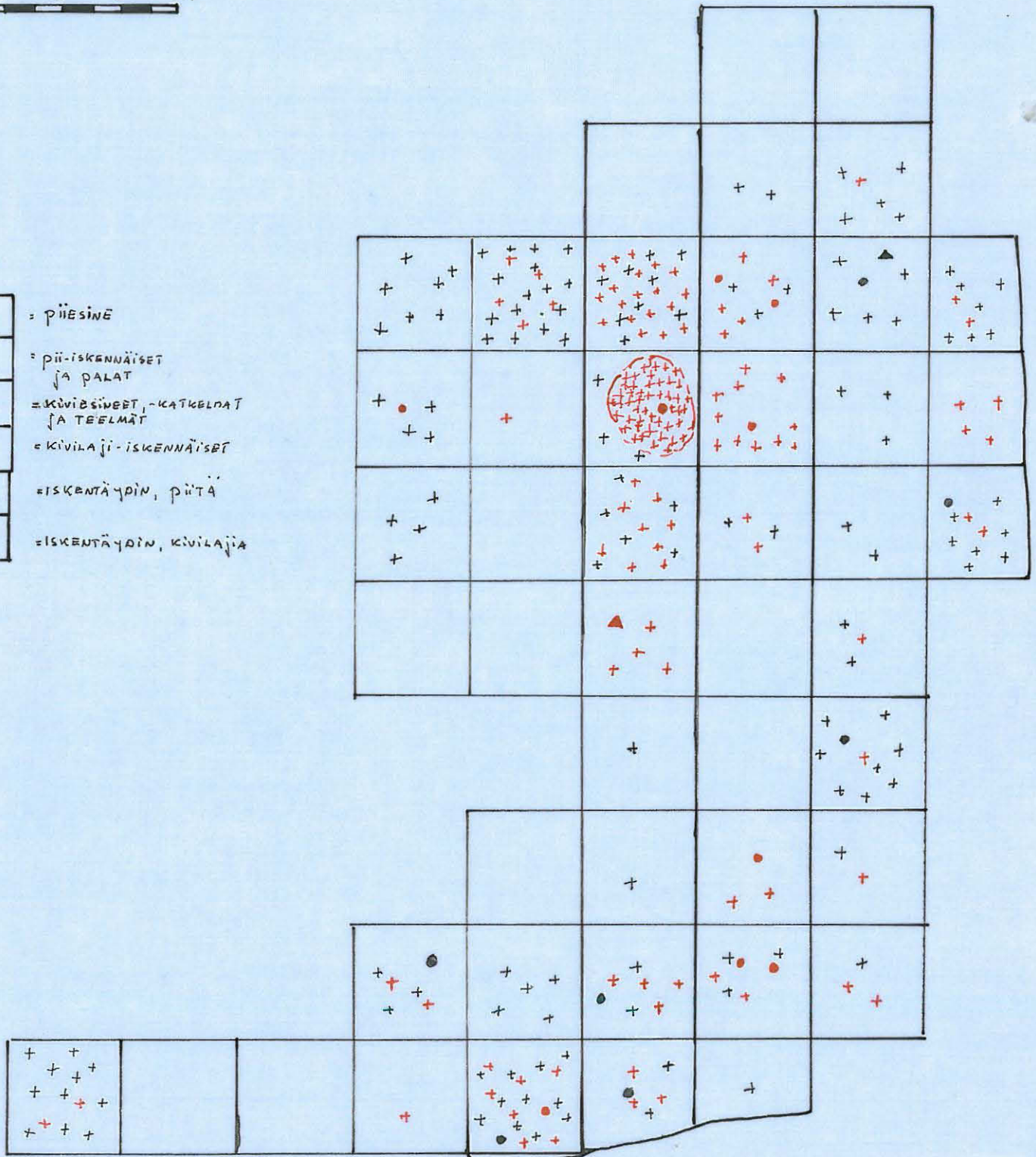
LÖYTÖTIHEYS

Miina Koskinen 1966

0 1 2 3 4M

●	= PIIESINE
++	= PII-ISKENNÄISET
JA PALAT
●●	= KIVIESINEET, -KATKELMAT
JA TEELMÄT
++	= KIVILAJI-ISKENNÄISET
▲	= ISKENTÄYDIN, PIITÄ
▲	= ISKENTÄYDIN, KIVILAJIA

J H G F E D C B A

8
7
6
5
4
3
2
1
I
II

LIITE 2D.

KANGASALA, SARSA

POHTILO III

TASO 2

LÖYÖKARTTA: pii- ja KIVIESINEET, SEKÄ ISKENNÄISET

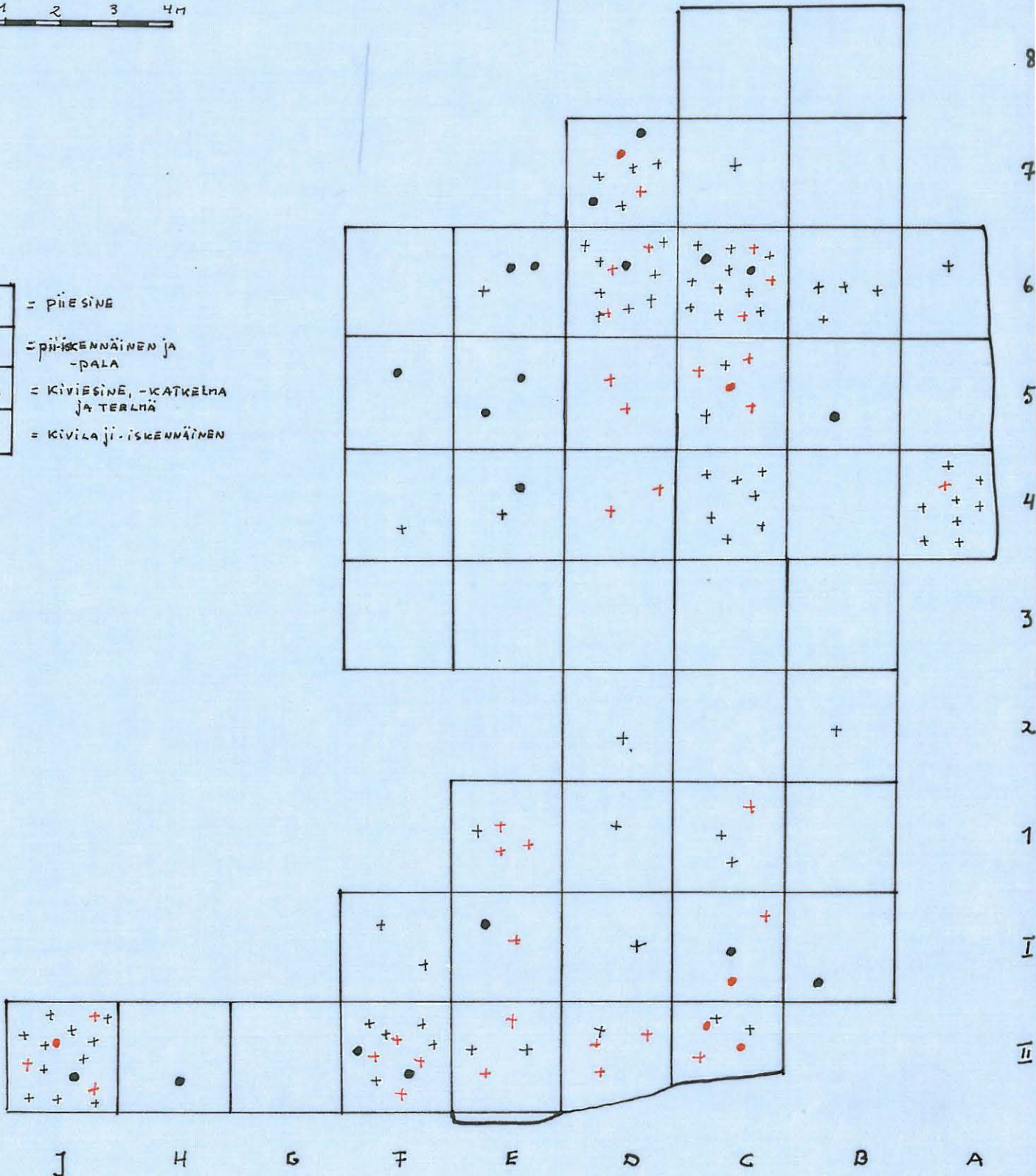
1:100

LÖYÖTIHEYS

Mirja Koskimies 1966

- = PIIESINE
- + + = PII-ISKENNÄINEN JA -PALA
- ● = KIVIESINE, -KATKELMA JA TERLÄ
- + + = KIVILAJI-ISKENNÄINEN

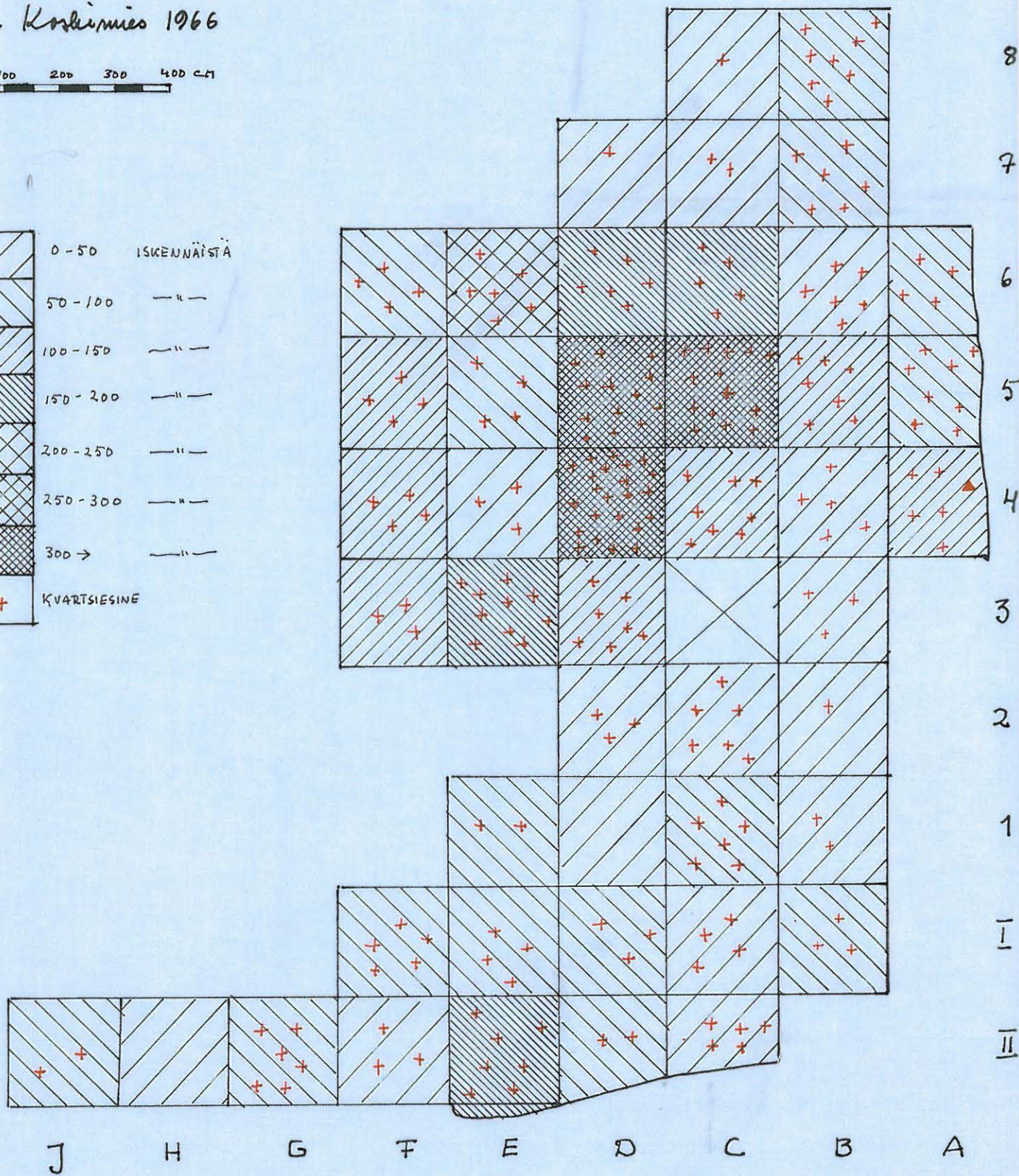
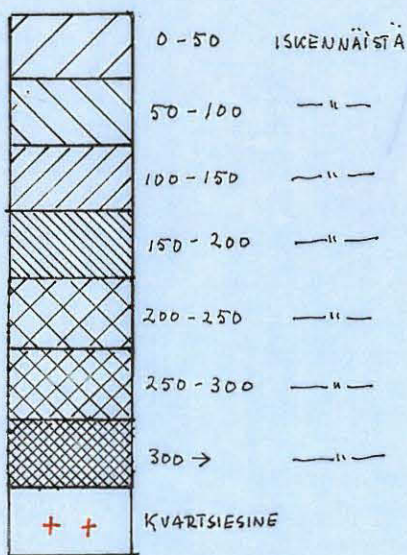
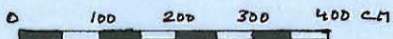
LIITE 21

KANGASALA, SARSA POHTIO III

TASO 1

LÖYTÖKARTTA : KVARTSIESINEET JA ISKENNÄISET
1:100 LÖYTÖTIHEYS

Mijs Koskimies 1966

LIITE 22

KANGASALA, SARSA POHTIO III

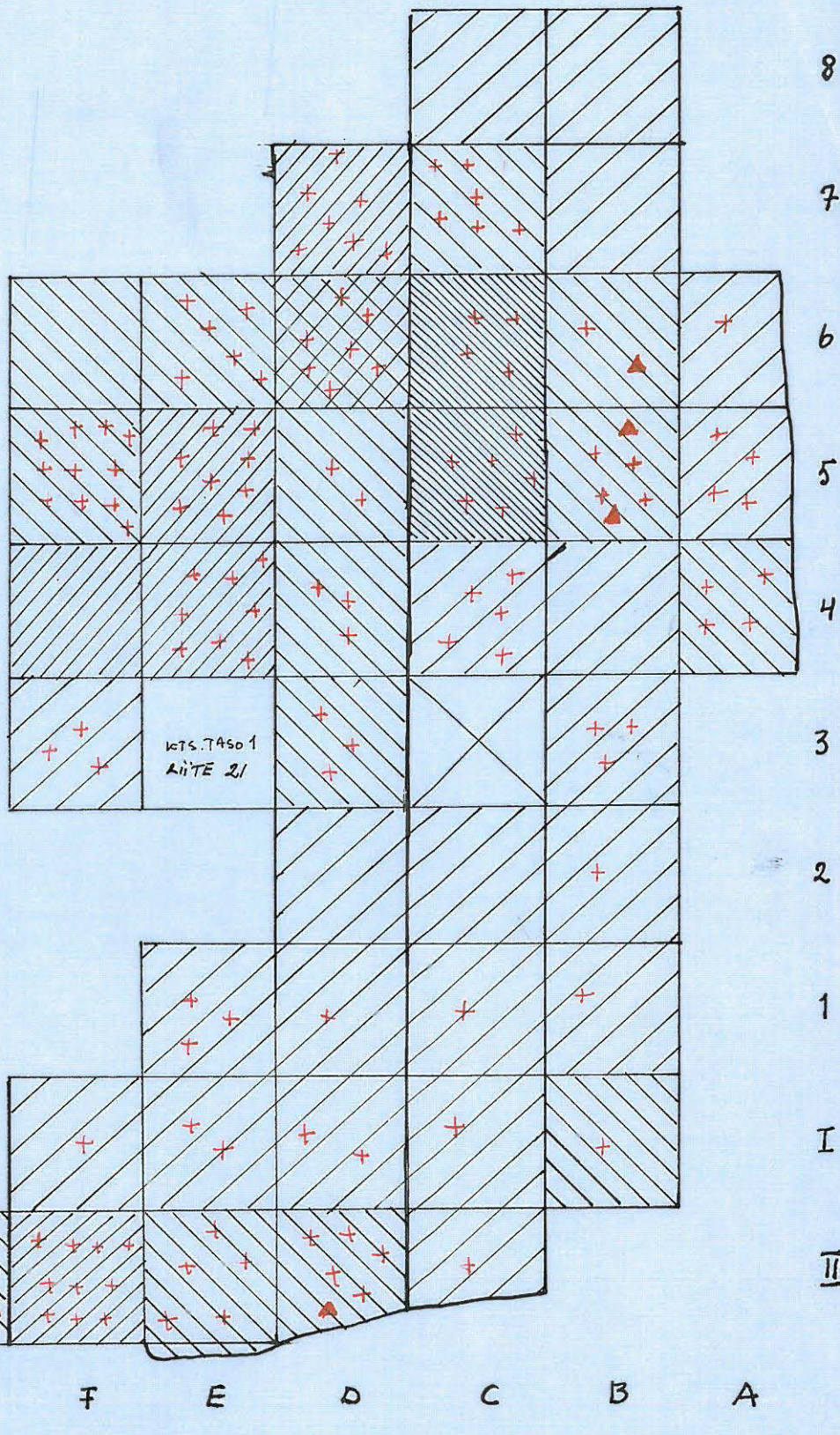
TASO 2

LÖYTÖKARTTA: KVARTSIESINEET JA ISKENNÄISET,
1:100 LÖYTÖTIHEYS

Matti Koskinen 1966

	0-50	ISKENNÄISTÄ
	50-100	" "
	100-150	" "
	150-200	" "
	200-250	" "
	250-300	" "
	300 →	" "
	KVARTSIESINE	
	ISKENTÄYDIN, KVARTSIA	

Kangasala, Sarsa
 Miija Koskimies 1966

32226

32227

KUVA 1. Vu. 1965-66 tutkimusten kohteena ollut alue. Kaivauspaikat (merkitty musteviivalla) vasemmalta alkaen Tiihitehdas III, Tiihitehdas II, Poltto II, Poltto III. Kuva otettu muinaisen Sarsan uoman polijälkeä; vaalea rautatornea selvästi näkyvässä. Polttolampi oikealla metsän reunassa; Kuva otettu poljoisesta.

Kaugasala, Sarsa
Kaija Koskimies 1966

32228

KUVA 2

32229

KUVA 3

KUVA 2-3. Kaivausalue
Polkio III koillisesta, Pol-
tion lammen läheltä.

32230

KUVA 4. Kaivausalue
Polkio III lännessä

32231

KUVA 5. Poltionlampi
Kaalesta. Koivut kas-
lehtu, rantoja ruopataan
mt. Kuva n:ltä 1965

32232

32233

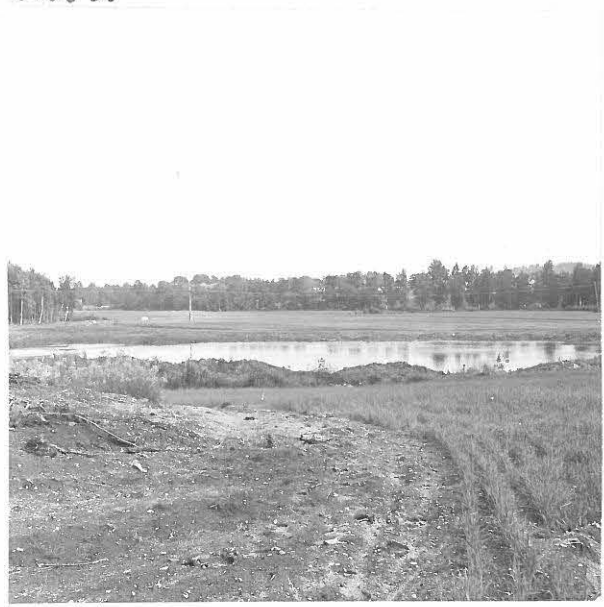
32234

KUVA 6. Poltio III idästä, laivanosta eloitettuaessa

KUVA 7. Poltio III lännestä. Etualalla näkyy maan paikallainen rikkoontunut raihanstaktoien pyörien urissa

32235

KUVA 8. Poltio III, alueen kipuallalla olevaa pois kuivittua aduetta etualalla, taustalla Poltiohaampi ruoppausseurjilla.

32236

KUVA 9. Poltto III, kaivausalue
Iisaa muodot A6, A5 ja B6 ja B5
avattuina: kuvattu länneestä

32237

KUVA 10. Poltto III, alueen si-
oaa tasona 2. Etualalla kullhuu-
maa kuoppaa poltton kaivettuna,
oikealla tason 1 väli puolella
olevaa kiveästä. Vasemmalla jot-
kuva linja B; kuvattu koillisesta

32238

KUVA 11. Poltto III, linjat A,
(vasemmalla) ja B (kesellä) kaivettuina
polton. Kuvattu poh-
joitesta.

Kangasala, Sarsa

Miija Koskimies 1966

32239

KUVA 12. Poltio III, kaivaus-
alueen alaosaa, linjat 4-6, etu-
alalla poljoaan kaivettuna, tans-
talla tasoissa 1 ja 2: kuvattu
idästä

32240

KUVA 13. Poltio III, kaivaus-
alueen alaosaa linjat B alas-
päin. Kuvattu etelästä

32241

KUVA 14. Poltio III, kaivaus-
alueen yläisiä muureja, linjat II
Kuvattu idästä.

32242

KUVA 15. lieti run dussa
B4 taro 1, kuwettuna
päällä emaa püittämissä.
Polbio III

32243

KUVA 16. Polbio III, osa keulkuuni-
maaknoppaa run dussa B5 tarosta
2 poljoan kaimettuna, ilästä.

32244

KUVA 17. Polbio III, osa keulkuuni-
maaknoppaa run dussa B-D4
poljoan kaimettuna. Tunnua maan
knoppaan püjänillä on saalekuuron
kastelamaa puledasta hielkkaa,
knoppaan walea uskea kaimetta, kuivaa.

Waugasala, Sarsa
 Miija Koskimies 1966

32245

KUVA 18. Poltio III, osa kivetyöstä
 mudussa C5 taso 1, kuvattu
 idästä.

32246

KUVA 19. Poltio III, kivilatomus
 mudussa B I taso 1, kuvattu
 murelta länsireunalta päältä
 ennen pöytämittä.

32247

KUVA 20. Poltio III, kivetyös
 mudussa E II taso 1, kuvattu
 Kaalasta.

32248

KUVA 21. Poltio III, ruudus-
ta E II ollut kineys puut-
tina, ja ruusasta kera-
miikkamääräistä sen alta
j lomaista nostettu paperille
kuivumaan.

32250

KUVA 23. Poltio III
kivi ruudussa F4
taso 1, kuvattu koir-
listerä.

32249

KUVA 22. Poltio III
ruudun E II kulttuurin-
maa kumpasta löytyy kalli-
keraamiikkaa pulvis-
kittavaa.

32251

KUVA 24. Poltio III
kivi ruudussa F4
taso 1, kuvattu
idästä.

32252

KUVA 25. Poltio III, kiäti
 ruudussa D1 taso 1.
 Kuvalta ilästä ennen pürki-
 mistä

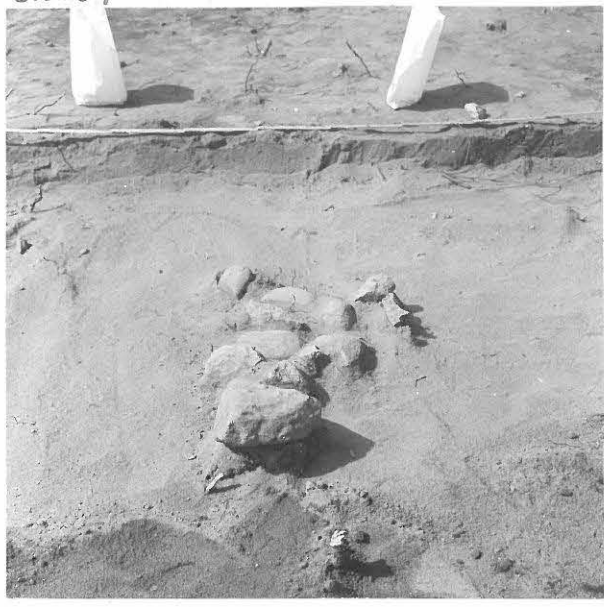
32253

KUVA 26. Poltio III, kiäti
 ruudussa D1 taso 1, kuvalta
 päältä ruudem lävönreun-
 malla. Tuumaa maan kuvasi
 ylälaidassa ei ole näkeä
 vaan samantyyppistä kult-
 turvimaata kuin muuallakin,
 puki distettressä se kuivui riimelisi.

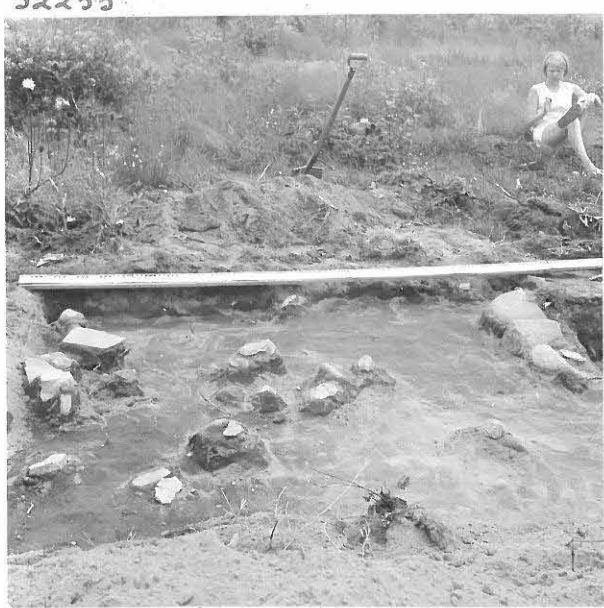
Kangasala, Tarsa
 Heikki Koskimies 1966

32254

KUVA 27. Poltio III, latomus
 ruudussa D1 taso 2, kuvatti-
 su idästä.

32255

KUVA 28. Poltio III, ruuku
 X4, kivieys taso 1, kuvatti-
 ennen piirtämistä lännestä.

32256

KUVA 29. Poltio III, ruuku
 X4, kivieys taso 1, kuvatti-
 ennen piirtämistä pohjoisesta.
 Tansalla kiveysoja 4.

Kangasala, Järva

Mägi Kõrreimies 1966

32260

KUVA 33. Kaiivusaalae
Tüliteludae II n. 1966. Ku-
vattu näreitelti kiltti, el-
lälä.

32261

KUVA 34. Kaiivusaalae Tüli-
teludae III: sta Kängelmämedel-
le, elitään.

Kaivosala, Sassa
Mija Koskimies 1966

32262

KUVA 35. Kaivausalue Tiilikeludas III idästä. Unt. kuvaa samalta paikalta n. 1965 (L.31371 ja 31372)

32263

KUVA 36. Kaivausalue Tiilikeludas III etualalla, sitten mäkeläkuoppa (=Tiilikeludas II) ja metsän reijäsa Poltio III

32264

KUVA 37. Tiilikeludas III lännestä, suunnilleen Poltio II:n paikalta.

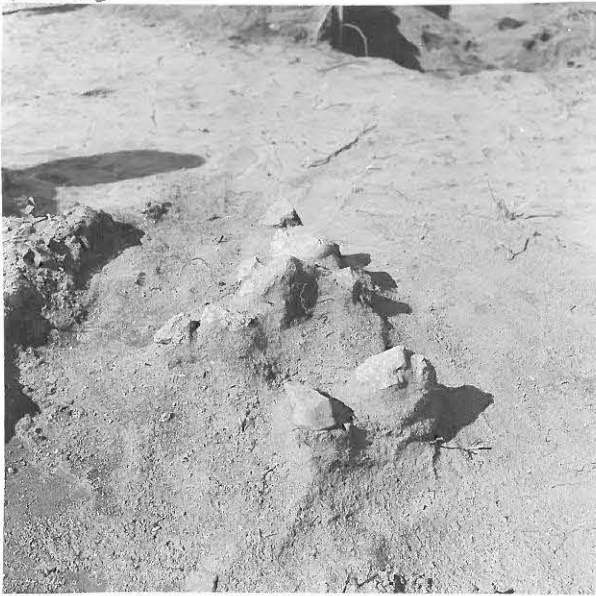
32265

Kaunasala, Järva

Mija Korkimies 1966

KUVA 38. Tülihelldas III, kai-
nausta elttava. Maan pinta
di palcasti rikki. Kuva
kaaleosta.

32266

KUVA 39. Tülihelldas III, kai-
nlatomus ruuduna E6,
kuvaltu idestä

32267

KUVA 40. Tülihelldas III,
Kultuurimeenkuoppaa ruu-
duna E4 kainetran; ku-
valtu idestä.

32257

32258

32259

Kangasala, Järva

Matti Koskimies 1966

KUVA 30. Poltio III, linjat II (vaseen) ja I tasossa 2. Tuomaa maan ja kulttuurimaan taikasta maata sis. laakku päinellä katkoviivalla näkyvin, idästä

KUVA 31. Poltio III. Ruudussa EI olevan lieden reunatiet erin kairveltuina, idästä

KUVA 32. Poltio III, ruudussa EI, taso 3 oleva lieti kallemaan erin kairveltuina, idästä.

Kaugasala, Sarsa

Hiiri Koshimies 1966

32268

KUVA 41. Wätkynjoki kairauspaikan kohdalta eläintään.

32269

KUVA 42. Sarsan joukkue eli, kairausapulaiset v. 1966.